

Tot hier en niet verder. Mijn wens, mijn grens!

Een onderzoek naar de seksuele weerbaarheid van jeugdigen in het jeugdcentrum Goese-polder

Auteur	: Juliëtte Boone
Studentnummer	: 00049435
E-mailadres	: boon0046@hz.nl
Onderwijsinstelling	: HZ University of Applied Sciences
Klas	: SW4F
Course	: Praktijkgericht onderzoek Social Work (16565)
Opleiding	: Social Work
Semester	: 8, studiejaar 4
Eerste beoordelaar	: T. Vijverberg
Tweede beoordelaar	: E. van der Heijden
Praktijkinstelling	: SMWO
Opdrachtgever	: J. Koens
Praktijkbegeleider	: J. Koens
Afdeling	: Jeugd-Jongerenwerk
Publicatiedatum	: 06-05-2019
Uitgaveplaats	: Goes
Versienummer	: 1.0

Tot hier en niet verder. Mijn wens, mijn grens!
*Een onderzoek naar de seksuele weerbaarheid van jeugdigen in
het jeugdcentrum Goese-Polder*

Auteur	: Juliëtte Boone
Studentnummer	: 00049435
E-mailadres	: boon0046@hz.nl
Onderwijsinstelling	: HZ University of Applied Sciences
Opleiding	: Bachelor of Social Work
Afstudeerrichting	: Sociaal Pedagogisch Hulpverlener
Eerste beoordelaar	: T. Vijverberg
Tweede beoordelaar	: E. van der Heijden
Opdrachtgever	: J. Koens
Praktijkbegeleider	: J. Koens
Instelling	: SMWO, 's-Heer-Elsdorpweg 12 4461WK Goes
Datum	: 06-05-2019
Uitgaveplaats	: Goes
Versie	: 1.0

Samenvatting

Het groeiende aantal individuele casussen bij Stichting Maatschappelijk Werk en Welzijn Oosterschelderegio omtrent de seksuele weerbaarheid is de aanleiding voor het kwalitatieve onderzoek. Het onderzoek bestaat uit een literatuurstudie en semigestructureerde interviews om tot de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag te komen: 'Wat hebben de bezoekende jongeren van het jeugdcentrum Goese-polder in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar nodig om de seksuele weerbaarheid te vergroten en wat kan het jongerenwerk daaraan bijdragen?'.

Uit het onderzoek komt naar voren dat de jongeren zich seksueel weerbaar voelen als de jongeren zelfvertrouwen bezitten, de ouder(s) grenzen en regels stellen, in staat zijn de eigen grenzen te herkennen, erkennen en aangeven. Jongeren stellen dat regels en grenzen vanuit de ouder(s) ten aanzien van het hebben van een relatie, seks en het gebruik van sociale media en internet bijdraagt aan de seksuele weerbaarheid. Het jongerenwerk kan aan de seksuele weerbaarheid van de jongeren bijdragen door op een interactieve manier informatie omtrent seks en seksueel gerelateerde onderwerpen over te brengen op zowel de jongeren als aan de ouder(s).

De belangrijkste aanbevelingen van het onderzoek zijn het bijdragen aan de pedagogische vaardigheden van de ouders door het organiseren van een infotainment-diner en het creëren van een kaartendoos. De kaartendoos is een middel om in gesprek te gaan met de jongeren over seks en seksueel gerelateerde onderwerpen en informatie te verstrekken op een interactieve manier.

Abstract

The concerning growing number of individual cases of sexual assertiveness, at Stichting Maatschappelijk Werk en Welzijn Oosterschelderegio, is the reason for the qualitative research. The research contains a literature study and semi-structured interviews to answer the central question: What do the visiting youngsters of the Goese-polder youth center, between the ages of twelve and eighteen years old, need to increase sexual defensibility and what can youth work contribute to this?

The research shows that the youngsters feel sexually resilient if the youngsters have self-confidence, when the parent(s) set limits and rules, are able to recognize, acknowledge and indicate their own sexual limits. Young people state that rules and boundaries from the parent(s) with regard to having a relationship, sex and the use of social media and the internet contribute to sexual resilience. Youth work can contribute to the sexual resilience of young people by communicating information about sex and sexually related topics in an interactive way to both young people and the parent(s).

The main recommendations of the research are to contribute to the pedagogical skills of the parents by organizing an infotainment dinner and creating a card box. The card box contribute to engage a conversation with youngsters about sex and sexually related topics and to provide information in an interactive way.

Voorwoord

Met trots presenteer ik u mijn onderzoeksverslag omtrent de seksuele weerbaarheid van de jongeren uit het jeugdcentrum Goese-polder. Het onderzoeksverslag is geschreven in het kader van het afstuderen aan de opleiding Sociaal Work aan de HZ University of Applied Sciences in opdracht van Stichting Maatschappelijk Werk en Welzijn Oosterschelderegio.

Dankbaar ben ik voor de hulp van mijn netwerk. Zonder deze hulp was het voor u liggende onderzoeksverslag niet tot stand gekomen. Via deze weg wil ik mijn praktijkbegeleider en tevens scriptiebegeleider bedanken voor de motiverende begeleiding en ondersteuning. Daarnaast wil ik de respondenten en mijn collega jeugd- en jongerenwerkers bedanken voor de feedback, medewerking en het begrip tijdens de uitvoering van het onderzoek.

Tevens wil ik graag mijn vrienden en familie bedanken. Jurian wil ik in het bijzonder bedanken. Bedankt voor je geduld, begrip en het opnemen van vakantie. Kitty en Hanriëtte, bedankt voor het meelesen, de feedback en het oppassen op Mila. Uiteraard wil ik ook Mila bedanken, Mila: ik doe het voor jou.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Juliëtte Boone

Goes, 2 mei 2019

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	1
2.	Theoretisch kader	3
2.1	Adolescentie	3
2.2	Seksuele ontwikkeling adolescent.....	4
2.3	Seksueel grensoverschrijdend gedrag.....	4
2.4	Seksuele weerbaarheid	5
2.4.1	Sociale media, groepsdruk en seksuele weerbaarheid	6
2.4.2	Seksuele weerbaarheid laagopgeleide adolescenten	7
2.4	Preventief jongerenwerk.....	7
2.5	Preventieve mogelijkheden.....	8
2.5.1	Kenmerken van Het Vlaggensysteem.....	8
2.5.2	Kenmerken Girls' Talk.....	9
2.5.3	Kenmerken van Make a Move.....	9
2.6	Uitgangspunten onderzoek	10
3.	Methode.....	11
3.1	Onderzoeksstrategie	11
3.2	Dataverzamelingsmethode	11
3.3	Onderzoekspopulatie, -eenheden en -respondenten.....	11
3.3	Steekproef	12
3.4	Onderzoeksinstrumenten en operationalisatie	12
3.5	Data-analyse	12
3.6	Betrouwbaarheid.....	13
3.7	Validiteit	13
3.8	Bruikbaarheid	14
4.	Resultaten.....	15
4.1	Verloop veldwerk	15
4.2	Resultaten interviews per topic	16
4.2.1	Grenzen en regels.....	16
4.2.2	Zelfvertrouwen	16
4.2.3	Groepsdruk.....	16
4.2.4	Digitale weerbaarheid	16
4.2.5	Grensoverschrijdend gedrag	17

4.2.6	Helpende factoren.....	17
4.2.7	Open communicatie	18
4.2.8	Kennis en oefenen.....	19
5.	Conclusies.....	20
5.1	Beantwoording deelvragen	20
5.2	Beantwoording centrale onderzoeksvraag	22
6.	Discussie	23
6.1	Methodische discussie	23
6.2	Inhoudelijke interpretatie van de conclusies	25
6.3	Feedback opdrachtgever	26
6.4	Bespreking onderzoeksproces en onderzoeksgedrag	26
7.	Aanbevelingen.....	27
7.1	Aanbeveling voor opdrachtgever	27
7.1.1	Infotainment-diner	27
7.1.2	Kaartendoos	27
7.1.3	Workshop Judo.....	28
7.1.4	Lessen-carrousel.....	28
7.2	Aanbeveling voor vervolgonderzoek.....	28
	Bibliografie	30
	Bijlage 1 Feedbackverslag opdrachtgever.....	34
	Bijlage 2 Topiclijst ten behoeve van interviews	36
	Bijlage 3 Transcript	38

1. Inleiding

Bijgaand treft u het onderzoeksverslag ten behoeve van het praktijkgerichte onderzoek. Dat wordt uitgevoerd in het kader van het afstuderen aan de opleiding Social Work aan de HZ University of Applied Sciences te Vlissingen. Het onderzoek is uitgevoerd vanuit het jeugd- en jongerenwerk van de Stichting Maatschappelijk Werk en Welzijn Oosterschelderegio (nader genoemd SMWO). De opdrachtgever is Jopie Koens, teamleidster jongerenwerk. Het onderzoek heeft plaatsgevonden in het jeugdcentrum Goese-polder, welke is geopend voor eenieder in de leeftijd van vier tot drieëntwintig jaar uit de gemeente Goes. De bezoekers van het jeugdcentrum nemen vrijwillig deel aan de activiteiten. Het jeugd- en jongerenwerk is gericht op preventie, het stimuleren van talentontwikkeling, ontmoeting, voorlichting, dienstverlening en educatie.

Het jongerenwerk van SMWO staat voor het vroegtijdig signaleren van problematiek, zodat preventief kan worden ingegrepen en kostbare zorg wordt voorkomen (SMWO, 2017). De opdrachtgever wenst een onderzoek waarin het preventieve karakter van het jongerenwerk centraal staat. Het jongerenwerk signaleert trends, signalen en (verontrustende) ontwikkelingen (SMWO, 2018). Eén van de verontrustende ontwikkelingen die het jongerenwerk constateert, is het groeiende aantal individuele casussen die te maken hebben met seksueel grensoverschrijdend gedrag en een tekort aan seksuele weerbaarheid. Je bent seksueel weerbaar als je controle en regie hebt over je eigen seksualiteit. Het gaat over het vermogen om keuzes te maken, wensen en grenzen te uiten en om verantwoordelijkheid nemen voor je gedrag en de gevolgen daarvan (Meulmeester et al., 2008). De doelgroep van het jeugdcentrum Goese-polder kenmerkt zich door kwetsbare jongeren met risicovol gedrag. Verantwoordelijkheid nemen voor het gedrag en de gevolgen van het gedrag overzien, is voor deze doelgroep niet vanzelfsprekend. Een direct gevolg van het risicovolle gedrag is het niet weerbaar opstellen ten opzichte van seksueel gerelateerde vragen, verzoeken en/of het versturen van seksueel getinte beelden (Schrijvers & Schuit, 2010).

Op dit moment wordt er pas gehandeld door de politie wanneer er strafbare feiten zijn gepleegd. Volgens de preventieve gedachte van het jongerenwerk is dat te laat. De jongeren in het jeugdcentrum Goese-polder geven aan dat ingrijpen van de politie door hen als traumatisch wordt ervaren. Het gevolg hiervan is dat het sociale netwerk op de hoogte is van het plegen of het ondergaan van seksueel grensoverschrijdende gedrag. De jongeren willen liever eerder worden geholpen door het jongerenwerk. Het gevolg van de traumatische ervaring is dat het als individuele casus wordt aangemeld bij het jongerenwerk van SMWO. Het groeiende aantal casussen maakt dat het dubbele aantal uren aan beschikbaar individueel jongerenwerk wordt ingezet. Dit gaat ten koste van het organiseren van activiteiten, ontmoeting en preventie en daarmee raakt dit een grote groep jongeren. Het jongerenwerk heeft daardoor het gevoel niet volgens de preventieve gedachte te kunnen werken. De aanleiding voor het onderzoek is dan ook dat het jongerenwerk een preventieve aanpak mist die kan leiden tot de vergroting van de seksuele weerbaarheid.

Weerbaarheid heeft betrekking tot het voor jezelf opkomen en grenzen stellen. Weerbaarheid is één van de factoren die beschermt tegen het ondergaan of ontwikkelen van ongezond en onaanvaardbaar seksueel gedrag, ongeacht de culturele achtergrond (Wijga & van den Berg, Weerbaarheid en gezond gedrag : Een inventarisatie van interventies voor de jeugd, 2013). Gevolgen van grensoverschrijdend handelen zijn schaamte, chantage, pesten, het verliezen van zelfvertrouwen, psychische problemen en zelfmoordgedachten (Kuyper, De Wit, & van Berlo, 2010). In 2017 heeft het derde onderzoek Seks onder je vijftiengste plaatsgevonden, na twee eerdere edities in 2005 en 2012. Ruim twintigduizend jongeren in de leeftijd van twaalf tot en met vijftieng jaar hebben deelgenomen. Twee belangrijke bevindingen:

- 3% van de jongens en 14% van de meisjes heeft te maken gehad met seksuele grensoverschrijding: hij of zij is gedwongen tot seksuele handelingen en/of heeft seks gehad tegen de wil (De Graaf et al., 2017, p. 2).
- Online media wordt gebruikt voor het uitwisselen van naaktfoto's of seksfilmpjes (sexting). Eén op de acht jongens en meisjes (12,5%) geeft aan dat ze in het afgelopen half jaar een naaktfoto of seksfilmpje van zichzelf naar iemand heeft gestuurd (De Graaf et al., 2017, p. 5).

Naar aanleiding van bovenstaand onderzoek heeft de gemeente Goes (2018), opdrachtgever en subsidieverlener SMWO, in het jeugdbeleid 2018-2022 opgenomen te willen investeren in de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Met als aandachtsgebied de middelbare schooljeugd. De casussen bij SMWO jongerenwerk betreffen met name jongeren in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar, drieënzestig procent van het aantal geregistreerde casussen behoort tot deze leeftijdscategorie. Het is nu de taak van SMWO om te onderzoeken wat de jongeren in deze leeftijdscategorie nodig hebben om de seksuele weerbaarheid van de jongeren te vergroten, zodat de gemeente Goes gericht kan investeren in preventie.

Met het ophalen van kennis, vragen en aanbevelingen bij de bezoekende jongeren van twaalf tot en met achttien jaar aan het jeugdcentrum Goese-polder, heeft het onderzoek het doel het aanbevelen van een preventieve aanpak. Een aanpak die aansluit bij de doelgroep om de seksuele weerbaarheid te vergroten. De centrale onderzoeksvraag van het onderzoek luidt: *‘Wat hebben de bezoekende jongeren van het jeugdcentrum Goese-polder in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar nodig om de seksuele weerbaarheid te vergroten en wat kan het jongerenwerk daaraan bijdragen?’*. Voor de beantwoording van de hoofdvraag worden middels veldwerkgericht onderzoek de volgende deelvragen beantwoord:

- Wat verstaan de jongeren in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar van het jeugdcentrum Goese-polder onder seksuele weerbaarheid?
- Welke (hulpverlenings-)vragen hebben jongeren in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar in het jeugdcentrum Goese-polder met betrekking tot de seksuele weerbaarheid?
- Wat helpt de jongeren in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar uit het jeugdcentrum de Goese-polder om de eigen grens ten opzichte van seksueel grensoverschrijdend gedrag aan te geven?
- Op welke wijze willen de jongeren in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar in het jeugdcentrum Goese-polder kennis verkrijgen en aan vaardigheden werken om de seksuele weerbaarheid te vergroten?

Het onderzoek is relevant omdat het een maatschappelijk thema is dat niet alleen bij SMWO actueel is, maar maatschappijbreed. Denk aan de Me Too discussie, de vele krantenberichten omtrent seksueel grensoverschrijdend gedrag en het groeiende aantal individuele casussen van SMWO. Het leidt tot vragen naar de seksuele weerbaarheid van de jongeren en wat de sociaal werker daaraan kan bijdragen. In artikel twee van de beroepscode sociaal werk is te lezen dat een sociaal werker de eigen kracht, verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid hoort te bevorderen. Onder de eigen kracht wordt onder andere de weerbaarheid verstaan (Meij & Luttik, 2018).

Het onderzoeksvoorstel bestaat naast de inleiding uit zes hoofdstukken. Hoofdstuk twee weergeeft het theoretisch kader, waarin de belangrijkste kernbegrippen staan uitgewerkt aan de hand van de bestaande literatuur. Het derde hoofdstuk beschrijft de methode, waarin de opzet van het onderzoek is opgenomen. Hoofdstuk vier staat in het teken van de resultaten, die zijn opgehaald via interviews. Hoofdstuk vijf trekt conclusies van de deelvragen en centrale onderzoeksvraag uit de opgehaalde resultaten. Het zesde hoofdstuk stelt de methode en conclusie in discussie. Het onderzoek heeft tot slot in hoofdstuk zeven drie aanbevelingen opgenomen, ter beantwoording van de probleemstelling.

2. Theoretisch kader

Het theoretisch kader is een oriëntatie op basis van bestaande literatuur op het onderzoeksonderwerp. Het theoretisch kader wordt afgesloten met de uitgangspunten van het onderzoek.

2.1 Adolescentie

De adolescentie is het ontwikkelstadium tussen de kindertijd en de volwassenheid. Het start aan het begin van de tienerjaren en eindigt vlak daarna (Feldman, 2015). Gedurende de adolescentie ontwikkelt de jongere zich zowel lichamelijk, cognitief als persoonlijk en sociaal (Noordegraaf & Vierwind, 2013). Tegelijkertijd komt de adolescent gedurende deze tijd voor verschillende ontwikkelingstaken te staan. De ontwikkelingstaken verwijzen naar de reeks aan opgaven die de jongere dient te doorlopen op een bepaald tijdstip in zijn/haar leven, en dient te volbrengen om de juiste vaardigheden te ontwikkelen, om in staat te zijn de hierop volgende ontwikkelfasen te volbrengen (Rigter, 2010).

Het doorlopen van de ontwikkelfasen van een adolescent is een individueel proces wat een ieder in het eigen tempo doorloopt. Er is sprake van een continue verandering wanneer de jongere geleidelijk ontwikkelt van ontwikkelingsfase naar ontwikkelingsfase en de daarbij horende prestaties natuurlijk voortvloeien uit de vorige prestaties. Er is sprake van een discontinue verandering wanneer de ontwikkeling in aparte stappen of stadia plaatsvindt en abrupt verloopt (Feldman, 2015). Bij een discontinue ontwikkeling kan de jongere niet toekomen aan de ontwikkelingstaken die van belang zijn bij de ontwikkeling van de seksuele weerbaarheid.

Volgens de psychologen Spanjaard en Slot (2015) zijn er negen ontwikkelingstaken die centraal staan tijdens de adolescentie. De relevante ontwikkelingstaken met betrekking tot de seksuele ontwikkeling:

- De positie ten opzichte van ouder(s): het ontwikkelen van een onafhankelijke relatie ten opzichte van ouder(s). Daarbij hoort het bepalen van de eigen positie in het gezin en de familie ten tijde van de veranderende relatie.
- Sociale contacten en vriendschappen: het zelfstandig in staat zijn tot het leggen en onderhouden van sociale contacten en vriendschappen, het beseffen wat de betreffende contacten kunnen opleveren en het openstellen voor vriendschap staan centraal. Het in staat zijn vertrouwen te kunnen geven en het aanwezig zijn van wederzijdse acceptatie is voorwaardelijk aan de sociale contacten en vriendschappen. Het tegelijkertijd in staat zijn om de eigen grenzen ten opzichte van de aanwezige contacten te kunnen aangeven is de centrale opgave van de ontwikkelingstaak en van belang bij de seksuele weerbaarheid.
- Sociale media en internet: de ontwikkelingstaak betreft het in staat zijn tot het gebruiken van een smartphone en computer. De kennis en vaardigheden bezitten tot het vinden, delen en beoordelen van informatie. Onderscheid kunnen maken tussen de virtuele en reële werkelijkheid en het (h)erkennen en vermijden van de online gevaren.
- Intimiteit en seksualiteit: staat in het teken van de eigen seksualiteit, mogelijkheden, wensen en grenzen ontdekken en integreren in de persoonlijkheid. Van belang daarbij is het aangaan van seksuele relaties en de wensen, grenzen en mogelijkheden van de ander respecteren.

De sturing en de positie ten opzichte van de ouder(s) speelt een grote rol in het doorlopen van de ontwikkelingstaken. Het in staat zijn de eigen grenzen aan te geven ten opzichte van sociale contacten, vriendschappen, intimiteit en seksualiteit is mede afhankelijk van de mate van verbondenheid met de eigen ouder(s). Adolescenten die een veilige relatie hebben met de ouder(s), waarbinnen ruimte is om te experimenteren en tegelijkertijd sprake is van regels en structuur, zijn in staat tot het volbrengen van de ontwikkelingstaken. Adolescenten die zich onveilig voelen gaan veelal het conflict aan wat kan resulteren in het verzetten tegen of het niet volbrengen van de

ontwikkelingstaken. Wat kan resulteren in het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Noordegraaf & Vierwind, 2013). Een veilige relatie resulteert in een zelfverzekerde jongere. Een begrensde, weerbare en zelfverzekerde jongere is in staat de eigen grenzen aan te geven ten opzichte van sociale media, seksualiteit en intimiteit (Lenders & Luttik, 2009).

2.2 Seksuele ontwikkeling adolescent

De seksuele ontwikkeling is een individueel proces waarop verschillende factoren van invloed zijn. Binnen de biopsychosociale benadering wordt seksualiteit gezien als een samenspel tussen biologische, psychologische en sociale factoren wat binnen een specifieke cultuur, tijdsperiode en geografische locatie plaatsvindt (Rigter, 2010). Dit leidde tot de discussie of de seksuele ontwikkeling cultureel of biologisch bepaald is. De seksuele ontwikkeling wordt volgens sociaal-medisch onderzoeker Richard Parker (2009) beïnvloed door factoren als cultuur, gezondheid en de seksuele geaardheid. Volgens de ontwikkelingspsychologen Rigter en van Hintum (2015) zijn er verschillende (omgevings-)factoren van invloed op de seksuele ontwikkeling van de adolescent. Denk hierbij aan biologische factoren als geslacht, leeftijd, intelligentie en impulsbeheersing. Aan ouder- en gezinsfactoren als opleiding, inkomen en pedagogische vaardigheden. En aan de maatschappij- en omgevingsfactoren als onderwijs, sociale media en culturele normen en waarden. Het Nederlands centrum voor jeugdgezondheid hanteert de wetenschap dat de seksuele ontwikkeling een samenspel is van lichamelijke, cognitieve, psychische, sociale, ethische, religieuze en culturele factoren. Een gezonde seksuele ontwikkeling resulteert in het (h)erkennen wat de adolescent als prettig ervaart. Het kunnen aangeven van de eigen grenzen, het inzien wat de ander als prettig ervaart en het tonen van begrip wanneer de ander grenzen aangeeft (Maris, Van der Vlugt, Deurloo, & Lanting, 2014).

Een van de meest recente maatschappelijke ontwikkeling is de invloed van sociale media en internet op de seksueel rationele ontwikkeling van de adolescent. De adolescent gebruikt online media voor het beginnen en opbouwen van een relatie of voor het ontmoeten van iemand voor seks. De eerste stappen in een relatie vinden adolescenten gemakkelijker en veiliger aanvoelen via sociale media. Tijdens de relatie wordt online media veelvuldig gebruikt als communicatiemiddel (Graaf et al., 2017).

2.3 Seksueel grensoverschrijdend gedrag

In de psychoanalyse beschrijft Freud seksualiteit als gedrag dat lustervaringen met zich meebrengt en lustgevend functies als voeding, ontlasting, aanraking en kijken omvat. Naarmate een kind ouder wordt zou een kind zich steeds bewuster worden van zijn eigen lusten en zou het lustprincipe zich ontwikkelen naar het realiteitsprincipe. Het kind leert omgaan met de gestelde eisen uit de omgeving en is in staat zich daaraan aan te passen. Wanneer een kind het realiteitsprincipe niet voldoende ontwikkelt, ontstaat er een gebrek in het aanpassingsvermogen die leidt tot onaanvaardbaar gedrag (Rigter, 2010). Het ontwikkelen van de realiteitsprincipe is afhankelijk van de verbinding met en de sturing van de ouder(s) (Noordegraaf & Vierwind, 2013).

“Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat het om gedrag of toenaderingen die seksueel van aard zijn en de grenzen van het slachtoffer overschrijden” (De Haas, 2012). Seksueel grensoverschrijdend gedrag kan zowel fysiek als niet fysiek van aard zijn. Niet-fysiek grensoverschrijdend gedrag is het ongevraagd verkrijgen en versturen van pornografisch beeldmateriaal en ontvangen of geven van ongevraagde seksueel getinte opmerkingen. Fysiek grensoverschrijdend gedrag is het zonder toestemming en onder dwang ondergaan of uitvoeren van seksuele handelingen. In het onderzoek van Hendriks, Slotboom en Verbruggen (2010) wordt seksueel grensoverschrijdend gedrag gedefinieerd als gedwongen seksueel contact variërend van een zoen tot geslachtsverkeer. Seks onder dwang zijn alle situaties waarin het slachtoffer zich niet aan de situatie kan onttrekken of in staat is te weigeren. Er is tijdens de situatie geen sprake van vrijwilligheid of wederzijdse toestemming. De Haas (2012): “Er is sprake van toestemming als met het volle bewustzijn, zonder

verwarring of misverstand, met besef van de maatschappelijke norm en van de consequenties van het gedrag is ingestemd door de ander". De dwang kan ontstaan door dreiging, manipulatie, lichamelijk geweld, relationeel overwicht, economische afhankelijkheid, emotionele druk als verleiding, beloftes of chantage (De Haas, 2012).

Hoe de persoon seksueel gedrag beschouwt, als normaal of abnormaal, is cultuur- en persoonsafhankelijk. Dat maakt de definitie normaal of positief seksueel gedrag subjectief (Maris et al., 2014). Het moment waarop een adolescent de situaties ervaart als grensoverschrijdend is terug te refereren naar de tien profielen van Cense (2012). Uit het onderzoek van Graaf (2017) blijkt dat naast gender en cultuur ook het opleidingsniveau van invloed is op grensoverschrijdend gedrag. Laagopgeleide jongeren vertonen vaker en op jongere leeftijd risicogedrag, in vergelijking met hoger opgeleide jongeren. De sociale omgeving en sociaal-emotionele problemen (zoals gedragsproblemen en hyperactiviteit) zijn hierop van invloed (Schrijvers & Schuit, 2010). Het verschil in de ontwikkeling van de hoog en laag opgeleide jongere is dat de laag opgeleide jongere meer moeite heeft met het contact maken en het (h)erkennen van seksuele en sociale grenzen, van zowel zichzelf als die van de ander. De hoog opgeleide jongere herkent eerder de eigen grenzen en die van de ander. De laag opgeleide jongere ervaart mogelijk een 'nee' op seksueel gerelateerde vragen als een afwijzing, wegens het beroep dat het antwoord doet op de eigen sociale vaardigheden die de jongere in mindere mate beheerst (Cense, Van de Walle, & Van Dijk, 2011).

Het niet stimuleren van sociaal wenselijk gedrag, het ontbreken van controle op gedrag en onduidelijke normen kan leiden tot seksueel grensoverschrijdend gedrag (Ince, Van Yperen, & Valkestijn, 2018).

2.4 Seksuele weerbaarheid

"Seksuele weerbaarheid gaat over controle en regie over je eigen seksualiteit, in brede zin. Het gaat over het vermogen om keuzes te maken, wensen en grenzen te uiten en om verantwoordelijkheid nemen voor je gedrag en de gevolgen daarvan. Het gaat daarbij zowel om de individuele beleving van intimiteit, lust, erotiek en seksualiteit als om de beleving van seksualiteit met een ander of anderen" (Meulmeester, et al., 2008, p. 117).

Weerbaarheid heeft betrekking tot het voor jezelf opkomen en grenzen stellen. Weerbaarheid is één van de factoren die beschermt tegen het ondergaan of ontwikkelen van ongezond en onaanvaardbaar seksueel gedrag, ongeacht de culturele achtergrond (Wijga & van den Berg, 2013). Positieve factoren op de ontwikkeling van seksuele weerbaarheid zijn betrokken en steunende ouder(s), zelfvertrouwen, het waarnemen van weerbaar gedrag in het sociale netwerk en een positieve beoordeling van de eigen grenzen door het netwerk (Wijga & van den Berg, 2013). Het goede gedrag dient beloond te worden door vrienden/vriendinnen, ouder(s), school en de jongerenwerker. Door de bekrachtiging zal de adolescent het positieve gedrag vaker laten zien. Het opgroeien met een minimaal sociaal netwerk wordt gezien als een risicofactor op de ontwikkeling van de seksuele weerbaarheid (Ince, Van Yperen, & Valkestijn, 2018).

Zelfbeeld en zelfvertrouwen zijn van invloed op de ontwikkeling van de seksuele weerbaarheid. Een positief zelfbeeld vertaalt zich naar positief gedrag en het durven aangeven van grenzen (Best & Bogle, 2014). Er zijn verschillen in risicosituaties die adolescenten tegenkomen. De verschillen houden verband met het seksuele zelfbeeld en de motivatie voor seks. Hierop is een typologie van tien profielen ontwikkeld, vijf per gender. De profielen houden verband met het seksuele zelfbeeld en de mate van seksuele weerbaarheid (Cense, 2012).

Relatiegerichte vrouwen: Zijn gericht op liefde en een serieuze relatie. De vrouwen kunnen te maken krijgen met een partner die aandringt op seks. Dit wordt vaak niet gezien als grensoverschrijdend gedrag. Vrouwen vergeten of onderdrukken in de relatie de eigen grenzen.

Weerbare vrouwen: De eigenwaarde, eigen lust en de reputatie van zichzelf en familie staat voorop. De vrouwen in dit profiel lopen echter meer risico op seksueel grensoverschrijdende situaties maar weten zich weerbaar op te stellen.

Afwachters: Zijn onzeker, bang om gekwetst te worden en wachten af met seks. Zijn in sommige gevallen bang en wantrouwend naar het andere geslacht. Lopen minder kans op grensoverschrijdende situaties wegens vermijding gedrag. Maar zijn tegelijkertijd weinig weerbaar wanneer een dergelijke situatie zich voordoet, bang om de sfeer te verpesten. Lopen met name risico op dwang door iemand uit het sociale netwerk.

Principiële maagden: Zijn bewust niet gericht op liefde, relaties of seks. Maagdelijkheid en principieel zijn geeft eigenwaarde. De eigen opvattingen zijn synchroon aan die van de ouder(s)/verzorgers en aan de dominante culturele en religieuze voorschriften. De principiële maagden hanteren duidelijke grenzen en maken deze in een vroeg stadium duidelijk.

Aandachtzoekende vrouwen: Seks staat gelijk aan aandacht. De vrouwen hebben een negatief zelfbeeld, weinig zelfvertrouwen en in sommige gevallen ervaring met kindermishandeling of seksueel misbruik. Aandachtzoekende vrouwen komen relatief vaak in aanraking met seksueel grensoverschrijdende situaties en voelen zich vaak gebruikt. De vrouwen in deze groep zijn niet seksueel weerbaar.

Relatiegerichte mannen: Zijn gericht op liefde en een serieuze relatie, gedragen zich verantwoordelijk en hechten waarde aan open en eerlijke communicatie. Lopen weinig risico op grensoverschrijdend gedrag of grensoverschrijding van anderen.

Versierders: Lust is de belangrijkste drijfveer, ego speelt een belangrijke rol. Eergevoel kan mogelijk voorop staan, waardoor grensoverschrijdend gedrag een grote risico is.

Afwachters: Niet gericht op liefde, seks en relaties. Zijn bang om gekwetst te worden. Komen niet in grensoverschrijdende situaties terecht.

Principiële maagden: Willen maagd blijven tot het huwelijk. Hebben duidelijke grenzen die voortkomen uit religieuze principes, gevoel van plicht of ambitie. Komen vrijwel niet in aanraking met grensoverschrijdende situaties.

Players: Seks geeft status en status staat voorop. Laten zich leiden door lust en populariteit. Lopen risico om over grenzen heen te gaan, luisteren en verdiepen niet of nauwelijks in de grenzen van de ander.

De culturele achtergrond is van invloed op de seksuele weerbaarheid van de adolescent. Leidend daarin zijn de genderverhoudingen in de cultuur en de aangeleerde normen en waarden ten aanzien van seksueel gedrag (Wijga & van den Berg, 2013). Jonge vrouwen met een niet-westerse achtergrond hebben een sterk moraal ten aanzien van de eigenwaarde, de familie-eer en het leven volgens de voorschriften van het geloof. Jonge mannen met een niet-westerse achtergrond en autochtone jongeren trekken zich minder aan van het effect van het eigen gedrag. Het sterke moraal van de niet-westerse jonge vrouwen resulteert in sterk seksueel weerbaar gedrag (Cense, 2012).

2.4.1 Sociale media, groepsdruk en seksuele weerbaarheid

Factoren die mede van invloed zijn op de seksuele weerbaarheid zijn (sociale) media en groepsdruk (Graaf, et al., 2009). Media kunnen de indruk wekken dat adolescenten zich dienen te houden aan bepaalde normen (Sipma, 2016). Neem het zien van porno hierbij als voorbeeld. Het zien van porno kan de indruk wekken dat adolescenten verder dienen te gaan dan in eerste instantie gewenst. De adolescenten voelen de druk om te presteren zoals getoond in de pornografische beelden. Bij vrouwen leidt het zien van porno tot grotere acceptatie tot het hebben van seks. Bij jongens kan het seksueel grensoverschrijdend gedrag aanwakken, omdat het gedrag eerder wordt gezien als normaal door zowel de adolescent als door het sociaal netwerk (Clerx & de Groot, 2011). De komst van sociale media hebben de seksualisering van de vrouw mede tot stand gebracht. Door de toenemende, eenzijdige, stereotyperende, geseksualiseerde beelden die adolescenten dagelijks bij het gebruik van sociale media, van met name vrouwen, voorbij zien komen (Lamb & Brown, 2013).

Volgens Nikken (2007) seksualisering leidt niet alleen tot een verandering in de culturele normen en waarden maar ook tot een andere benaderingswijze naar de vrouw. De vrouw wordt gezien als seksueel object. Ten slotte leidt het ook naar ander gedrag van de vrouwen zelf. De vrouwen beschouwen het geseksualiseerd gedrag als gewoon, vanzelfsprekend en aantrekkelijk. Daarnaast kan het ervaren van groepsdruk leiden tot een verminderde seksuele weerbaarheid (Graaf, et al., 2017). Groepsdruk is de druk die de groepsleden ondervinden om het gedrag af te stemmen op de normen van de groep (Sipma, 2016). Volgens Gemert en de Jong (2010) is groepsdruk onder te verdelen in drie vormen: onbewuste aanpassing, impliciete en expliciete groepsdruk. De onbewuste aanpassing staat in het teken van bij de groep willen horen. Het gedrag en de manier van presenteren verandert en wordt aangepast op de groep. Denk hierbij aan het taalgebruik, de lichaamshouding, kleding en het seksuele gedrag. Bij de impliciete groepsdruk is het zelfbeeld afhankelijk van de manier waarop de groepsleden reageren op het betreffende groepslid. Het groepslid stemt het gedrag af op positieve reacties van de groep en laat tegelijkertijd de eigen normen en waarden buiten beschouwing. Het gevaar voor seksueel grensoverschrijdend gedrag is bij deze vorm het grootst. De derde vorm van groepsdruk is de expliciete groepsdruk. Bij deze vorm van groepsdruk conformeert het groepslid zich naar de normen van de groep doordat het groepslid daartoe wordt bedwongen door één of meerdere groepsleden. Het gedrag waaraan het groepslid moet voldoen wordt vrijuit uitgesproken. Ook is het duidelijk welke sancties volgen als de persoon in kwestie niet voldoet aan het opgelegde verwachtingspatroon. In tegenstelling tot de impliciete groepsdruk is de expliciete groepsdruk transparant voor het overige (sociale) netwerk.

2.4.2 Seksuele weerbaarheid laagopgeleide adolescenten

Mensen die geen startkwalificatie hebben behaald, geen diploma hebben gelijk aan of hoger dan een diploma havo, vwo of mbo-2 worden als laagopgeleid gedefinieerd (Jansen, 2018). Laag opgeleide adolescenten hebben een verhoogd risico op het plegen van seksuele grensoverschrijdend gedrag (Cense et al., 2011). Gedragskenmerken van adolescenten met een laagopleidingsniveau zijn onder andere het moeite hebben met zelfreflectie, met keuzes maken en bezitten van een passieve copingstijl (Kuijpers & Meijers, 2008). Laag opgeleide jongeren hebben in mindere mate kennis van burgerschap en geldende normen en waarden in de maatschappij (Inspectie van het onderwijs, 2018).

Laagopgeleide adolescenten leren van en bevestigen elkaar in grotere mate dan hoger opgeleide adolescenten. Door de uitwisseling van gedachten, ervaringen en vragen beïnvloeden ze elkaar om de eigen grenzen te negeren (Graaf et al., 2017). Sociale netwerken zitten dan ook veel laagopgeleide adolescenten in de weg. De adolescenten ervaren weinig steun vanuit de omgeving en worden weinig gestimuleerd in ander (sociaal geaccepteerde) gedrag (Baay, 2016). Laagopgeleide adolescenten komen relatief vaak uit eenoudergezinnen waardoor de sturing van ouder(s) minimaal is. De adolescenten kunnen moeilijker weerstand bieden aan (sociale) druk (Noordegraaf & Vierwind, 2013). Het verschil in de ontwikkeling van de hoog en laag opgeleide jongere is dat de laag opgeleide adolescent meer moeite heeft met het contact maken en het (h)erkennen van seksuele en sociale grenzen, van zowel zichzelf als die van de ander. De laag opgeleide adolescent ervaart mogelijk een 'nee' op seksueel gerelateerde vragen als een afwijzing. Wegens het beroep dat het antwoord doet op de zelfreflectie en sociale vaardigheden, die de adolescent in mindere mate beheerst (Cense et al., 2011). Laagopgeleide adolescenten worden vaak gekenmerkt als 'doeners', bezitten een korte concentratieboog en hebben meer moeite met het ontwikkelen van seksuele interactiecompetenties (Kuijpers & Meijers, 2008).

2.4 Preventief jongerenwerk

Volgens het in 2017 uitgevoerde onderzoek 'Seks onder je 25ste' krijgen jongeren minimale informatie rondom seksualiteit op school. Thema's die behandeld worden zijn anticonceptie, voortplanting en seksueel overdraagbare aandoeningen (nader genoemd Soa's). Een minderheid van de jongeren ziet dit als voldoende informatie. Een meerderheid van de jongeren geeft aan informatie te kort te

komen over de seksuele weerbaarheid, seksueel grensoverschrijdend gedrag, seksuele diversiteit en seks in de media. De jongeren geven aan daar veel vragen over te hebben. De jongeren gebruiken het internet als informatiebron echter compenseert dit het informatietekort niet (Graaf, Nikkelen, Van den Borne, Twisk, & Meijer, 2017).

Het jeugd- en jongerenwerk werkt preventief, accommodatiegericht, ambulant, verwijst door waar nodig, werkt met jongeren met diverse culturele achtergronden en religies. De jongerenwerker werkt aan preventie door buiten kantooruren bereikbaar te zijn en is present op de plekken waar jongeren zich bevinden: op straat, op het schoolplein, in het park en op sociale media. De jeugd- en jongerenwerker dient als informatiebron voor de adolescent (Valkestijn, Bakker, Hilverdink, & Metz, 2015). De aanwezigheid van de jongerenwerker in de leefwereld van de jongere maakt dat de jongerenwerker in staat is een (vertrouwens-)band op te bouwen. De vertrouwensrelatie biedt de jongerenwerker de kans om te werken aan vorming, opvoeding, educatie, jeugdparticipatie, informatievoorziening en voorlichting (Gort & Rozema, 2009). Het jongerenwerk is in staat om (kwetsbare) jongeren te bereiken, kent het sociale netwerk van de jongere en ouder/verzorger, geeft grenzen aan, biedt kaders en structuur, spreekt aan op gedrag, leert pedagogische vaardigheden aan ouder/verzorger en is in staat de weerbaarheid van de jongere te vergroten (Lenders & Luttik, 2009).

Naast het gemengd jongerenwerk is er sprake van het meidenwerk. Er is landelijk vastgesteld dat jonge vrouwen lastig worden bereikt met het gemengde jongerenwerk. De culturele en religieuze achtergrond van de jonge vrouwen speelt daarin een rol (Lenders & Luttik, 2009). Borovoy en Ghosee (2012) stellen dat de benaderingswijze van de jongerenwerker afgestemd moet worden op de gender van de jongere. Waar een jonge vrouw het gedrag en de keuzes afstemt op de gebruiken, regels, normen en waarden van het netwerk houdt een jonge man daar in mindere mate rekening mee. Tussen de strijd, van het bezig zijn met het te voldoen aan de verwachtingen en het ontdekken waar de jonge vrouw behoefte aan heeft, ligt een taak voor de jongerenwerker (Boomkens & Metz, 2015). Het meidenwerk richt zich specifiek op vrouwenproblematiek als de weerbaarheid, intimiteit, seksualiteit en loverboys (Valkestijn et al., 2015).

2.5 Preventieve mogelijkheden

Volwassenen kijken veelal vanuit het eigen perspectief, met de eigen ervaringen en gevoelens, naar de seksuele ontwikkeling of het seksueel getint gedrag van de adolescent. Het seksueel gedrag kan vanuit dit perspectief een andere invulling of lading krijgen (Maris et al., 2014). In de pedagogische hulpverlening zijn er preventieve methodieken ontwikkeld die dienen als handvatten om seksueel gedrag adequaat te beoordelen, het seksueel grensoverschrijdend gedrag bespreekbaar te maken en om op een gepaste manier te reageren. Er zijn een drietal methodieken waar het jongerenwerk gebruik van maakt. De methodieken bezitten verschillende kenmerken en werken aan verschillende competenties.

2.5.1 Kenmerken van Het Vlaggensysteem

Het Vlaggensysteem stimuleert gezond seksueel gedrag en draagt bij aan het voorkomen en terugdringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag onder kinderen en jongeren (Movisie, 2015). Het vlaggensysteem wordt gebruikt om normaal seksueel gedrag per leeftijdscategorie te beoordelen door gebruik te maken van een normatieve lijst en de zes gedragscriteria. De normatieve lijst is een tabel waarin de aanvaardbare seksuele activiteiten en gedragingen per leeftijdscategorie staan beschreven. De jongerenwerker maakt, bij twijfel van het gedrag, gebruik van de lijst. De zes gedragscriteria zijn wederzijdse toestemming, gelijkwaardigheid, vrijwilligheid, leeftijdsadequaat, context adequaat en zelfrespect (Frans & Franck, 2011). De criteria worden in gesprek met de jongere gebruikt om het seksueel getint gedrag bespreekbaar te maken.

De voordelen van het vlaggensysteem zijn dat de jongere wegwijs wordt gemaakt in de relationele en seksuele vorming en leert onderscheid te maken tussen aanvaardbaar en grensoverschrijdend

seksueel gedrag middels de zes criteria. Dit resulteert er in dat de jongere leert de eigen grenzen aan te geven en de grenzen van de ander te accepteren. Het Vlaggensysteem richt zich echter niet op jongeren met een trauma of een beperking en heeft geen rekening gehouden met culturele verschillen of lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender jongeren (LHBT jongeren) (Welling & Kwakman, 2015).

2.5.2 Kenmerken Girls' Talk

Girls' Talk is een preventiemethodiek die de seksuele gezondheid, het positief seksueel gedrag en de seksuele interactiecompetenties van jonge hetero vrouwen bevordert. De methodiek is ontwikkeld voor vrouwen in de leeftijd van veertien tot achttien jaar (Nederlands Jeugdinstituut, 2016). Daarnaast is er Girls Talk+ wat de vertaling is van de algemene methodiek Girls' Talk voor vrouwen van veertien tot eenentwintig jaar met een laagopleidingsniveau of een licht verstandelijke beperking (Rutgers kenniscentrum seksualiteit, 2018).

De nadruk ligt bij zowel Girls' Talk als Girls' Talk+ op het versterken van competenties, van ondersteunende attituden en de uitwisseling van persoonlijke ervaringen. De methodieken richten zich in mindere mate op de overdracht van kennis (Wijga & van den Berg, 2013). Uit een recente procesevaluatie van het Nederlands Jeugdinstituut (2016) blijkt dat beide methoden aantrekkelijk zijn voor vrouwen en handzaam voor het werk van een jongerenwerker. De jongerenwerker kan met de eerder opgebouwde vertrouwensrelatie de vrouwen rechten, grenzen en positief seksueel gedrag leren. De vertrouwensrelatie tussen de vrouwen en de jongerenwerker resulteert in een veilige omgang (hulpverlener-adolescent), open communicatie, signalering van negatieve seksuele ervaringen en een positiever zelfbeeld.

Onderzoek van Schippers (2006) wijst uit dat er zeer positieve effecten zijn te zien bij de vrouwen na het volgen van de methodiek Girls talk. De vrouwen ervaren meer controle te kunnen uitoefenen over de eigen grenzen. Echter ontstond er na het onderzoek een discussie over de betrouwbaarheid. De controlegroep was op latere leeftijd geïnterviewd, mogelijk had de natuurlijke seksuele ontwikkeling van de vrouwen een rol in de positieve uitslag van het onderzoek. Zeven jaar later heeft het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu een rapport gepubliceerd waarin de twijfel werd geuit over de haalbaarheid van de methodiek Girls' Talk+ (Wijga & van den Berg, 2013). Zowel Girls' Talk als Girls' Talk+ richten zich uitsluitend op heteroseksueelgeoriënteerde vrouwen. De vrouwen met een LHBT-achtergrond worden uitgesloten.

2.5.3 Kenmerken van Make a Move

Make a Move is een preventiemethodiek bedoeld voor heteroseksueel georiënteerde mannen, in de leeftijd van twaalf tot en met zeventien jaar. Make a Move+ is de tegenhanger voor licht verstandelijk beperkte of laagopgeleide jongens (vmbo-diploma of lager). De jonge adolescenten worden meegenomen in thema's als mannelijkheid, daten, intimiteit en seksualiteit. De methodiek wil een positieve attitude en een respectvolle seksuele en relationele omgang zonder dwang, manipulatie, discriminatie of geweld stimuleren. Make a Move heeft als doel het bevorderen van de seksuele gezondheid en het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag door aanvaardbare, relationele seksuele interacties positief te bekrachtigen. De methodiek is gericht het ontwikkelen van sociaal-relationale vaardigheden om de kans op seksuele grensoverschrijding te verkleinen. De methodiek richt zich met name op het vergroten van kennis en vaardigheden. Door middel van discussies en rollenspellen worden de jongens gestimuleerd om te reflecteren op de eigen gedachten en gedrag. Dysfunctionele gedachten worden gecorrigeerd en onjuiste kennis wordt ontkracht en bijgesteld. De jongens krijgen normen aangereikt voor aanvaardbaar seksueel gedrag en leren deze toe te passen middels de rollenspellen (Nederlands Jeugdinstituut, 2017). Make a Move+ richt zich op het bijbrengen van vaardigheden en normen en in mindere mate op het bijbrengen van kennis en reflectie (Wijga & van den Berg, 2013).

Uit onderzoek, uitgevoerd in opdracht van de Universiteit Maastricht, blijkt dat er geen aantoonbaar bewijs gevonden kan worden over de effectiviteit van Make a Move en Make a Move + (Van Lieshout, 2017). Daarnaast richten zowel Make a Move als Make a Move+ zich beiden uitsluitend om heteroseksueelgeoriënteerde jongens. De jongens met een LHBT-achtergrond worden uitgesloten.

2.6 Uitgangspunten onderzoek

- Het theoretisch kader wijst uit dat groepsdruk, (sociale) media, cultuur, geloof, opleidingsniveau, leeftijd en geslacht van invloed zijn op de seksuele weerbaarheid. Gedurende de interviews wordt gevraagd naar deze factoren.
- Het goed doorlopen van de ontwikkelingstaken leidt tot seksueel weerbare adolescenten. Het onderzoek zal het doorlopen van-, en de (hulpverlenings-)vragen met betrekking tot, de ontwikkelingstaken onderzoeken door te vragen naar de betreffende ontwikkelingstaken: de omgang met sociale contacten en vriendschappen, de vaardigheden met sociale media en internet en de persoonlijke beleving van intimiteit en seksualiteit.
- Wat adolescenten verstaan onder de seksuele weerbaarheid hangt af van het zelfvertrouwen, zelfbeeld en de persoonlijke beoordeling van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het onderzoek zal uitgebreid vragen naar de mate van zelfvertrouwen, het zelfbeeld en wat de adolescenten verstaan onder seksueel grensoverschrijdend gedrag.
- Het in staat zijn de eigen grenzen aan te geven ten opzichte van sociale contacten, vriendschappen, intimiteit en seksualiteit is mede afhankelijk van de mate van verbondenheid met de eigen ouder(s). Het onderzoek zal de verbondenheid met de ouder(s) bevragen.
- Het seksueel grensoverschrijdend gedrag kan zowel fysiek als niet-fysiek van aard zijn. Dat maakt dat de seksuele weerbaarheid verschillend per onderdeel kan zijn. Het onderzoek zal vragen naar de verschillende onderdelen om te ondervinden bij welke vorm (van seksueel grensoverschrijdend gedrag) de adolescenten moeite heeft om seksueel weerbaar te zijn.

3. Methode

In het onderstaand hoofdstuk is de opzet van het onderzoek toegelicht. De gemaakte keuzes zijn onderbouwd. De onderzoeksstrategie, de populatie en eenheden worden beschreven. Het soort steekproef, de onderzoeksinstrumenten en de betrouwbaarheid en validiteit zijn uitgelegd.

3.1 Onderzoeksstrategie

Het voor u liggende onderzoek is kwalitatief van aard. De insteek van het kwalitatieve onderzoek is praktijkgericht: de gevoelens, belevingen en ervaringen van de jongeren, omtrent de seksuele weerbaarheid, staan centraal. Het onderzoeksdoel is het inzien van het probleem en het aanreiken van interventies aan de jongerenwerkers (De Bil, 2011). Het betreft een beschrijvend-explorerend onderzoek omdat voorafgaand aan het onderzoek de relevante en bruikbare literatuur is bestudeerd en beschreven omtrent het onderzoeksonderwerp, de seksuele weerbaarheid. In de praktijk zijn door middel van individuele interviews de gevoelens, belevingen en ervaringen van de jongeren geëxploreerd. De opzet van het onderzoek is kleinschalig, waarbij de diepte is ingegaan (De Bil, 2011). Het is een veldwerkgericht-onderzoek omdat de gegevens zijn verzameld middels interviews in de natuurlijke en vertrouwde omgeving van de respondent. De onderzoeksbenadering was flexibel. Gaandeweg is de onderzoeksbenadering veranderd en door de flexibele aanpak was het mogelijk op de onverwachte situatie adequaat te reageren. De bevindingen en aanbevelingen, voortkomend uit de interviews, zijn in spreekwoordelijke taal verwerkt waardoor de aanbevelingen praktisch en toepasbaar zijn.

3.2 Dataverzamelmethode

De dataverzamelmethode bestond uit semigestructureerde interviews die face-to-face zijn afgenomen. Daarmee wordt bedoeld dat de interviews tijdens een persoonlijke ontmoeting hebben plaatsgevonden (Bil, 2011). Voorafgaand aan de interviews zijn er topics opgesteld waar aan de hand van interviewvragen zijn gesteld aan de respondenten. Tijdens de interviews is er gevraagd naar de persoonlijke beleving, mening en ervaring omtrent de seksuele weerbaarheid van de respondent. Dit was mogelijk door persoonlijk de interviews af te nemen en een informele sfeer te creëren. De (vervolg-)vraagstelling was gebaseerd op wat de respondent ter tafel bracht en de kernwoorden uit de topiclijst (Baarda, 2014), welke is opgenomen in bijlage twee van dit onderzoeksverslag. Er is doorgevraagd naar zowel de verbale als non-verbale communicatie van de respondent. Het doorvragen en vrijuit spreken was van groot belang voor het onderzoek. Hierdoor sluitend de aanbevelingen aan bij de beleving, mening en ervaring van de respondent. De ruimte waarin de interviews zijn afgenomen zijn door de respondenten uitgekozen, zodat de ruimte vertrouwd aanvoelde en de respondent zich vrij voelde om zich uit te spreken. De formulering van de interviewvragen sloot aan op het niveau van de respondent. De vragen waren taalkundig helder, concreet, relevant en door de respondent te beantwoorden (Baarda, 2014). Omdat de uitkomsten van de interviews ten goede komt van de respondent, ter vergroting van de seksuele weerbaarheid, was het van belang om de mening van de respondent op een gestructureerde manier te verwerken. De verwerking heeft plaatsgevonden volgens topics.

3.3 Onderzoekspopulatie, -eenheden en -respondenten

De onderzoekspopulatie betreffen de personen, zaken en organisaties waarover een uitspraak wordt gedaan in het onderzoek (Roose & Meuleman, 2017). Wanneer in het onderzoek gesproken wordt over de respondenten, de jongeren of de bezoekers van het jeugdcentrum Goese-polder worden de bezoekende jongeren aan het jeugdcentrum Goese-polder bedoeld, in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar. Daarnaast wordt in het onderzoek zowel over de hulpverlener als over de jongerenwerker gesproken. De hulpverlener en jongerenwerker staan in het onderzoek gelijk aan elkaar. De jongerenwerker begeleidt de jongeren en is werkzaam in het jeugdcentrum Goese-polder. De onderzoekseenheden zijn de jongeren in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar die het jeugdcentrum Goese-polder vrijwillig bezoeken. Wanneer binnen het onderzoek gesproken wordt

over respondenten betreffen dit de personen die onderdeel zijn van het onderzoek. Dit doordat van hen, door middel van interviews, inbreng wordt gevraagd voor het onderzoek (Julsing & Fischer, 2008). De respondenten betreffen vier mannelijke en vier vrouwelijke bezoekers van het jeugdcentrum Goes-Polder in de leeftijd van zestien tot achttien jaar. De verantwoording van de keuze voor de leeftijdsgroep zestien tot achttien jaar is opgenomen in hoofdstuk 4.1, verloop veldwerk.

3.3 Steekproef

Om de ethische verantwoording, betrouwbaarheid en bereikbaarheid van het onderzoek te waarborgen is er gekozen voor een doelgerichte steekproef naar leeftijd en geslacht. Er is gekozen om acht respondenten te kiezen in de leeftijd zestien tot en met achttien jaar, waarvan vier vrouwelijke en vier mannelijke. Bij de keuze van de respondenten wordt rekening gehouden met de variatie in opleidingsniveau en culturele achtergrond. Hierdoor wordt de uitkomst van het onderzoek zo breed mogelijk (h)erkend en om voorkomt dat het onderzoek gebaseerd is op toevalligheden. Om het onderzoek binnen de kaders van de wetgeving te houden is het van belang om gebruik te maken van een beredenerend selecte steekproef. Dit betekent dat er gericht en bewust is gekozen voor acht respondenten uit de afgebakende onderzoekspopulatie. Omdat de onderzoekspopulatie jongeren boven de zestien jaar betreft is er geen toestemming nodig van ouder/verzorger voor het afnemen en verwerken van de interviews. De besproken informatie hoeft niet gedeeld te worden met ouder/verzorger wanneer hierom wordt gevraagd, mits er toestemming wordt verleend door de respondent. De anonimiteit van de jongeren is gewaarborgd door alleen de eerste voorletter van de respondent te gebruiken bij het verwerken van de interviews. De nazorg is verleend door het jongerenwerkersteam. De respondent kon via de telefoon, WhatsApp, (zakelijke) facebook of de mail contact opnemen met vragen of opmerkingen na het interview.

3.4 Onderzoeksinstrumenten en operationalisatie

Gegevens zijn verzameld middels semigestructureerde interviews aan de hand van een interviewvragenlijst. De interviewvragenlijst is opgesteld vanuit de topics en diende als onderzoeksinstrument en leidraad tijdens het interview. De topics komen voort uit het theoretisch kader en de daaruit voortkomende kernbegrippen. Door de topics werd er bij iedere respondent naar hetzelfde onderwerp gevraagd. Door de semigestructureerde interviews ontstond er de mogelijkheid door te vragen op de antwoorden van de respondenten. Er is zowel schriftelijk als digitaal data verzameld. De interviews zijn opgenomen via een app op de mobiele telefoon (digitale verzamelingsmethode). De betreffende app Dictafoon+ nam gesprekken van maximaal tweehonderd minuten op. Het opgenomen materiaal werd opgeslagen op de telefoon en kon meerdere malen teruggeluisterd worden. Het voordeel van de opname middels de mobiele telefoon was de minimale beïnvloeding van de respondenten. Gaandeweg de interviews hadden de respondenten niet door dat er opnameapparatuur aanwezig was. Een videocamera zou een tegengesteld effect kunnen hebben en teveel hebben afleiden van het interview. Tijdens de interviews zijn ongestructureerde aantekeningen gemaakt (schriftelijke verzamelingsmethode). De ongestructureerde aantekeningen stonden in het teken van de non-verbale communicatie van de respondent en zijn opgenomen in de uitgewerkte transcripten.

3.5 Data-analyse

De interviews zijn letterlijk middels een transcript uitgewerkt op papier. De transcripten zijn anoniem verwerkt zodat de privacy van de jongeren is gewaarborgd. Om de verkregen informatie op een zorgvuldige manier te coderen en verwerken zijn de transcripten in drie stappen geanalyseerd. De stappen zijn open coderen, axiaal coderen en selectief coderen (Boeije, 2014). De eerste stap in het coderingsproces is het open coderen. De transcripten zijn regel voor regel doorgenomen op bruikbare fragmenten. De fragmenten zijn gemarkeerd en ingeschat op relevantie. De relevante fragmenten zijn voorzien van een code waarna over is gegaan op axiaal coderen. De eerste stap van het axiaal coderen was het beoordelen van de volledigheid en bruikbaarheid van de verzamelde

informatie om tot een bruikbare conclusie te komen. De verzamelde informatie, fragmenten en codes werden als voldoende beoordeeld. Hierna zijn de transcripten opnieuw regel voor regel doorgenomen ter controle op bruikbare informatie waarna de codes zijn opgesteld, gesorteerd en geclusterd in hoofdcodes en sub-codes. Na het axiaal coderen is overgegaan op selectief coderen, dit is de laatste fase van het coderingsproces. Het selectief coderen heeft plaatsgevonden door de verworven informatie te verbinden en vergelijken met de theorie en probleemstelling.

3.6 Betrouwbaarheid

Om de betrouwbaarheid te waarborgen is er rekening gehouden met de interne en de externe betrouwbaarheid. De herhaalbaarheid is een voorwaarde voor de interne betrouwbaarheid (De Bil, 2011). Volgens Boeije (2014) kan de beleving op een ander moment anders zijn, afhankelijk van de persoonlijke situatie tijdens het interview. De beleving, mening en aanbeveling, met betrekking tot de seksuele weerbaarheid van de jongere, stond gedurende het gehele onderzoek centraal. Om de interne betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten is er duidelijk en transparant gewerkt. Er is gebruik gemaakt van audit-trial (Baarda et al., 2018). Tijdens de uitvoering van het onderzoek zijn alle gesprekken genoteerd in een logboek. Waarin staat met wie en waarover inhoudelijk is gesproken en op welk moment. Ook zijn alle onderzoeks-beslissingen en wijzigingen betreffende het onderzoek genoteerd in het logboek (Baarda, 2014). Daarnaast is er gebruik gemaakt van peer-debriefing. Er hebben twee niet-direct betrokkene personen meegelezen, beoordeeld en feedback verleend om te voorkomen dat het onderzoek zich liet leiden door persoonlijke verwachtingen (Baarda, 2014). Dit is gedaan door één persoon met een hulpverleningsachtergrond en één persoon zonder hulpverleningsachtergrond. Ook de momenten van peer-debriefing zijn genoteerd in het logboek. De externe betrouwbaarheid is gewaarborgd door de wijze waarop het onderzoek heeft plaatsgevonden en de voortgang hiervan inzichtelijk is gemaakt aan de jongerenwerkers en praktijkbegeleidster. Het inzichtelijk maken heeft geholpen aan het toetsten van de manier van onderzoeken en de gemaakte beslissingen. Doordat er meerdere mensen betrokken zijn bij het onderzoek zijn toevallige of systematische fouten voorkomen, er is tijdig bijgestuurd (De Bil, 2011). Ten slotte is de kwaliteit van het onderzoek verhoogd door het gebruik van datatriangulatie. De conclusie per onderwerp is onderbouwd door meerdere theoretische bronnen. Hierdoor zijn de conclusies en aanbevelingen vanuit meerdere invalshoeken onderbouwd door zowel meerdere respondenten als meerdere literaire bronnen (Verhoeven, 2014).

3.7 Validiteit

De validiteit heeft een centrale rol ingenomen bij de uitvoering van het praktijkgerichte onderzoek. De validiteit toont de mate aan waarin het onderzoek vrij is van sociaal wenselijke antwoorden. De validiteit is opgedeeld in drie typen, de interne-, externe- en begripsvaliditeit (Verhoeven, 2014). De interne validiteit van het onderzoek werd vergroot door begrippen en theorieën te gebruiken uit de bestaande literatuur. De wetenschappelijke theorieën en de bestaande literatuur zijn eerder herhaaldelijk getoetst (De Bil, 2011). De theorieën en literatuur zijn in het theoretisch kader uitgewerkt, gekoppeld en vergeleken met het onderzoeksonderwerp. Bij het uitwerken van de discussie van het onderzoek zijn de conclusies vergeleken met het theoretisch kader. De externe validiteit is gewaarborgd door de keuze van respondenten, de hoeveelheid data die is opgehaald en de grondigheid waarmee is onderzocht. De doelgerichte steekproef en de daarmee gecreëerde variatie van respondenten maken dat de resultaten gevarieerd, vanuit verschillende belevingswerelden en opzichten zijn opgehaald. Hierdoor is voorkomen dat de resultaten te veel gericht zijn op één groep personen. De interviews zijn allen uitgewerkt in transcripten. De transcripten hebben de mogelijkheid geboden om de verzamelde data grondig te onderzoeken. Omdat er gebruik is gemaakt van een topiclijst is de begripsvaliditeit vergroot. De topiclijst is de leidraad voor de interviewvragen waardoor iedere respondent daar gelijke begrippen wordt gevraagd en de vergelijking gemaakt kan worden tussen de begrippen en de theorie. De juiste mate van definiëring van de interviewvragen is getoetst door een proefinterview te houden met één van de jongeren uit de onderzoekspopulatie. Om beïnvloeding te voorkomen is de betreffende

respondent niet geïnterviewd ten behoeve van het onderzoek. Gedurende het proefinterview was een collega jongerenwerker betrokken. De jongerenwerker heeft geobserveerd en feedback verleend. De wijzigingen aan de hand van het proefinterview zijn opgenomen in hoofdstuk 4.1, verloop veldwerk.

Sociale wenselijkheid is dat een respondenten antwoorden volgens verwachting geeft. Sociale wenselijkheid heeft een negatief effect op de validiteit en wordt waar mogelijk tot het minimum beperkt (Baarda, 2014). Tijdens het afnemen van de interviews is rekening gehouden met sociaal wenselijke antwoorden door het beperken van gesloten vragen. Bij een open vraag moet de respondent nadenken over het antwoord. Het is daardoor lastiger sociaal wenselijk te antwoorden (Nieuwenhuize, 2014). Er is zoveel mogelijk één vraag tegelijk gesteld. Bij meerdere vragen kon de respondent kiezen welke vraag te beantwoorden. Bij meerdere vragen is er tijdens het interview teruggekomen op de vooraf gestelde dubbele vraag waardoor alsnog beide vragen apart van elkaar zijn gesteld en beantwoord. Ten slotte is de sociale wenselijkheid beperkt door reflectieve vragen te stellen over concrete situaties, geen suggestieve vragen. Aan het einde van ieder interview is de respondent gevraagd naar een toevoeging op wat er is gezegd waardoor de respondent de kans kreeg vrijuit, zonder sturing van vragen of topics, relevante informatie te delen. Na ieder interview is er sprake geweest van member checking. De respondent heeft ter controle inzage gekregen in het transcript. De respondent werd geraadpleegd of er sprake was van verkeerd begrepen antwoorden of dat er belangrijke informatie miste.

3.8 Bruikbaarheid

Het onderwerp van het onderzoek is ontstaan in gesprek met het jongerenwerkersteam en de teamleidster. Het onderzoek richt zich op een breed gedragen probleem in de instelling. Dat resulteerde er in dat het jongerenwerkersteam en de teamleidster nauw betrokken waren bij de uitvoering van het onderzoek. Eens in de twee weken is de voortgang van het onderzoek besproken met het jongerenwerkersteam en de teamleidster. De feedback, bijsturing of tips zijn meegenomen in het verdere verloop van het onderzoek. De jongerenwerkers en teamleidster waren gedurende het onderzoek nieuwsgierig naar de uitkomsten van het onderzoek. De uitkomst van het onderzoek betreft een praktische aanbevelingen die SMWO kan gebruiken in het opstellen van beleid. Het beleid van SMWO leidt altijd naar werkdoelen en werkplannen. Om tot het opstellen van de werkdoelen en werkplannen te komen moet er eerst een discussie tussen de jongerenwerkers ontstaan over wat er nodig is om de aanbeveling in de praktijk te brengen. Onderwerpen van de discussie kunnen de belangen, wensen en de mogelijke handelingsverlegenheid van de jongerenwerkers zijn met betrekking tot het in gesprek gaan met de jongeren over seksuele weerbaarheid en de daarbij horende seksueel gerelateerde onderwerpen.

4. Resultaten

Het voor u liggende hoofdstuk is een weergave van de resultaten die tijdens het veldwerk zijn opgedaan. Het hoofdstuk start met een korte beschrijving over het verloop van het veldwerk. Vervolgens worden de resultaten die door middel van de semigestructureerde interviews zijn opgehaald per topic uitgewerkt.

4.1 Verloop veldwerk

De eerste drie weken na de beoordeling van het onderzoeksvoorstel hebben in het teken gestaan van aanpassen en bijsturen, waarna de planning voorspoedig is verlopen. Bij het voorbereiden en inplannen van de interviews heeft er een wijziging in leeftijdscategorie plaatsgevonden, wegens wet- en regelgeving omtrent de privacy van minderjarigen. De kwaliteitsmedewerker van SMWO wees op de negatieve bijkomstigheid van het verplicht registreren van het toestemmingsformulier van ouder/verzorger in het registratiesysteem van SMWO. Hierdoor zou de anonimiteit, haalbaarheid en ethische verantwoording van het onderzoek in gevaar komen. Het hierop volgende dilemma was het vergroten of verleggen van de leeftijdsgroep van het onderzoek. In overleg met de scriptiebegeleidster, de jongerenwerkers en de kwaliteitsmedewerker is er gekozen om het onderzoek te verbreden naar de leeftijdsgroep twaalf tot en met achttien jaar. Deze keuze is gemaakt omdat het onderzoek een grotere groep vertegenwoordigt en de haalbaarheid van het onderzoek hierdoor is gewaarborgd. Om te voorkomen dat het onderzoek enkel valide was voor de zestien tot achttien jarigen is er gevraagd naar de beleving van de respondenten op eerdere leeftijden. De tweede dilemma bij de start van het veldwerk was het al dan niet interviewen van de jongerenwerkers ten behoeve van het onderzoek. In overleg met de scriptiebegeleider en de jongerenwerkers is er gekozen om bij het oorspronkelijke plan te blijven en alleen de jongeren te interviewen. Hierdoor staan de mening, beleving en overtuiging van de jongeren centraal en wordt de persoonlijke agenda en handelingsverlegenheid van de jongerenwerker uitgesloten. De steekproef was doelgericht naar leeftijd en geslacht. De variatie in respondenten is daarnaast vergroot door het verschil in opleidingsniveau. Mede door het verschil in geslacht, leeftijd en opleidingsniveau is de betrouwbaarheid, erkenning en herkenning van de resultaten vergroot.

De interviews met de respondenten zijn ingepland volgens het tijdspad. Hieraan vooraf is er een proefinterview gehouden. Naar aanleiding van het proefinterview hebben er drie wijzigingen plaatsgevonden. Het startonderwerp is veranderd van de gezinssituatie naar de wijk waarin de respondent opgroeide waarna er een natuurlijk verloop mogelijk was naar (het) sociale netwerk, de gezinssituatie, familieopstelling en familieband. De respondent van het proefinterview gaf aan dat het vertellen over de wijk veiliger, vertrouwd en natuurlijker aanvoelde waarna gevoelige onderwerpen makkelijker bespreekbaar zouden zijn. Ook gaf de proefpersoon aan dat de introducties van de vragen soms sturend en subjectief waren. In de interviews zijn de introducties weggelaten. Bij het proefinterview was ook een collega jongerenwerker betrokken. De jongerenwerker heeft feedback verleent en naar aanleiding daarvan is het stellen van dubbele vragen teruggebracht naar enkele vragen om sociaal wenselijke antwoorden te voorkomen. Tijdens het inplannen van de interviews heeft één vrouwelijke respondent het interviewverzoek afgewezen. De overige respondenten stonden open om deel te nemen aan het onderzoek. Voor de respondent die deelname voor het onderzoek heeft afgewezen is een andere vrouwelijke respondent geselecteerd. De interviews duurden gemiddeld vijftig minuten en zijn in dezelfde week van afname uitgewerkt tot transcripten. Hierna heeft de member-checking op korte termijn plaatsgevonden. Er hebben geen inhoudelijke wijzigingen plaatsgevonden naar aanleiding van de member-checking. Begrippen die tijdens de interviews zijn toegelicht zijn seksuele weerbaarheid, fysiek- en niet fysieke seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksuele diversiteit.

4.2 Resultaten interviews per topic

4.2.1 Grenzen en regels

Zes van de acht respondenten brengt de seksuele weerbaarheid met het aangeven van grenzen en bezitten van zelfvertrouwen in verband. Twee van de acht respondenten omschrijft de seksuele weerbaarheid als sterk zijn en voor jezelf opkomen. Eén van de respondenten omschrijft seksuele weerbaarheid als: “Grenzen kunnen aangeven wat betrekking heeft tot jezelf en je eigen lichaam” (Vrouw, 18 jaar). Twee respondenten geven aan dat het geloof regels en grenzen biedt om zichzelf seksueel weerbaar te voelen. Drie van de acht respondenten geven aan rekening te houden met de normen en waarden van de ouder/verzorger bij het bepalen van de eigen grenzen. Vier van de acht respondenten geven aan dat regels en grenzen nodig zijn om seksueel weerbaar te zijn. Vier van de acht respondenten geven aan op dit moment niet genoeg regels en grenzen te ervaren om zich seksueel weerbaar te voelen. Drie van de acht respondenten vinden dat ouder(s) de regels en grenzen moet stellen, één respondent geeft aan dat school dat moet doen. De regels en grenzen zouden betrekking moeten hebben op het hebben van een relatie en seks.

4.2.2 Zelfvertrouwen

Zeven van de acht respondenten geven aan dat zelfvertrouwen een direct effect heeft op de seksuele weerbaarheid. De respondenten geven aan dat de hoogte van het zelfvertrouwen, de hoogte van de seksuele weerbaarheid bepaald. Zeven van de acht respondenten geven aan dat het zelfvertrouwen een rol heeft bij de beoordeling van seksueel grensoverschrijdend gedrag. “Vroeger toen ik in de puberteit zat dan je zelf natuurlijk ook best wel onzeker. Dus ja dat moet je wel echt opbouwen en dan heb je wel het gevoel dat je moet scoren. M'n vrienden gaven ook tips van je moet zo fixen en zo fixen. Maar later is dat wel anders (...) Ja dan heb je eenmaal paar keer gefixt en wordt je zelf wel kritischer. Dan heb je zelfvertrouwen zeg maar en heb je minder het gevoel dat je jezelf moet bewijzen en ja dan duw je dat meisje dat steeds je wil wel eerder weg. Want dan weet je ook dat dat niet oké is” (man, 17 jaar). Wanneer de respondent zich zeker voelt wordt seksueel grensoverschrijdend gedrag eerder als daadwerkelijk grensoverschrijdend beoordeeld. Zelfvertrouwen leidt tot een eerdere erkenning en herkenning van seksueel grensoverschrijdend gedrag, aldus zeven van de acht respondenten. Bij meer zelfvertrouwen en een eerdere erkenning en herkenning van seksueel grensoverschrijdend gedrag geven zes van de acht respondenten aan zich eerder seksueel weerbaar te voelen. Twee respondenten geven aan niet te weten wat zelfvertrouwen voor effect heeft op de seksuele weerbaarheid.

4.2.3 Groepsdruk

Zes van de acht respondenten geven aan groepsdruk te ervaren. De groepsdruk resulteert in onzekerheid die volgens zes van de acht respondenten grens-vervagend werkt. Door de grensvervaging zijn vijf respondenten eerder in staat de eigen grens of die van de ander, op seksueel gebied, te overschrijden om aan de norm van de groep te voldoen. Vijf van de acht respondenten vinden het belangrijk om de eigen sociale omgeving te betrekken bij het vergroten van de seksuele weerbaarheid: “Als mijn vriendinnen jongens afwijzen vind ik het zelf ook wel best. Maar als zij veel scoren wil ik dat natuurlijk ook. Als we samen werken aan onze weerbaarheid dan kunnen we elkaar helpen zeg maar” (vrouw, 17 jaar). Zeven van de acht respondenten praten niet over de verwachtingen en normen binnen de groep. Echter geven vijf van de acht respondenten aan dat het praten over de normen, verwachtingen, seksuele weerbaarheid en seksueel grensoverschrijdend gedrag georganiseerd in samenwerking met en onder begeleiding van een jongerenwerker wenselijk zou zijn en helpend is aan zowel de eigen seksuele weerbaarheid als die van de vriendengroep.

4.2.4 Digitale weerbaarheid

Vier respondenten maken een onderscheid tussen de digitale en de niet-digitale seksuele weerbaarheid. “Je kan alleen seksueel weerbaar zijn als je ook weet hoe je je kan verdedigen op WhatsApp (...) Stel je nou voor als je allemaal van die rare verzoekjes krijgt. Iewl ik moet er niet aan

denken”(vrouw, 16 jaar). De vrijheden die respondenten kregen met betrekking tot het zelfstandig gebruik van sociale media en internet lopen uiteen. Drie van de acht respondenten geven aan geen regels of grenzen vanuit de ouder(s) te hebben gehad met betrekking tot het gebruik van sociale media en internet, maar dat regels en grenzen wel degelijk hadden geholpen om online seksueel weerbaarder te zijn. Vier van de acht respondenten geven aan dat er werd gecontroleerd bij het gebruik van sociale media en internet. Eén respondent geeft aan niet bewust te zijn van regels, grenzen of controle die mogelijk gelden bij het gebruik van de computer, sociale media en/of internet. Vijf van de acht respondenten verstaan het kunnen weigeren van seksueel getinte verzoeken via WhatsApp, Snapchat, Instagram of overige sociale media onder digitale weerbaarheid. De niet-digitale weerbaarheid wordt als hetzelfde gezien als de fysieke weerbaarheid, zie 4.2.5 zelfverdediging en grenzen herkennen. Drie van de acht respondenten vinden het in staat zijn te kunnen filteren op waarheid en bruikbaarheid belangrijk bij de digitale weerbaarheid. Tegelijkertijd vragen de drie van de acht respondenten zich af hoe informatie gefilterd kan worden op waarheidsgetrouw.

4.2.5 Grensoverschrijdend gedrag

De acht respondenten maken een verschil in fysiek seksueel grensoverschrijdend en niet-fysiek seksueel grensoverschrijdend gedrag. Fysiek seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt door één van de respondenten beschreven als: “Een tik op de billen of aangeraakt worden zonder toestemming” (vrouw, 16 jaar). Niet-fysiek seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt omschreven door één van de respondenten: “Als mensen dingen blijven zeggen die je niet wilt en ondanks je grens aangeven doorgaan” (man, 18 jaar). Fysiek seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt door alle respondenten in verband gebracht met ongewenst lichamelijk contact. De acht respondenten vinden zichzelf fysiek seksueel weerbaar als er seksueel getinte handelingen worden geweigerd wanneer deze ongewenst zijn. Niet-fysiek seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt door vijf van de acht respondenten omschreven als ongewenste seksueel gerelateerde uitingen, nadat is gevraagd daarmee te stoppen. Twee van de acht respondenten brengt niet-fysiek seksueel grensoverschrijdend gedrag in verband met sexting. Eén respondent geeft een voorbeeld van niet-fysiek seksueel grensoverschrijdend gedrag in het eigen sociale netwerk: “Een vriend had bijvoorbeeld een keer, toen hij met een meisje buiten seks had gehad, z'n telefoon onder z'n jas gelegd en opgenomen dat je haar zeg maar hoorde” (man, 18 jaar). Vier van de acht respondenten denkt dat een zelfverdedigingscursus of judo bijdraagt aan de fysieke seksuele weerbaarheid. Drie respondenten denkt dat meer informatie omtrent grenzen bijdraagt aan de niet-fysieke seksuele weerbaarheid. Drie van de acht respondenten vindt niet-fysieke seksuele weerbaarheid het verbaal sterk genoeg zijn waardoor ongewenste opmerkingen kunnen worden gestopt.

4.2.6 Helpende factoren

Vijf van de acht respondenten vindt dat de seksuele weerbaarheid wordt beïnvloed door de mate van kennis over seksueel grensoverschrijdend gedrag: “Als je niet weet wat grenzen zijn of wat grensoverschrijdend is kan je het ook niet weigeren of herkennen. Soms twijfel ik ook wel hoor wat te ver gaat of wat juist niet, snap je?” (vrouw, 17 jaar). Zes van de acht respondenten geven aan dat kennisoverdracht, met betrekking tot de seksuele weerbaarheid, informatief en interactief zou moeten zijn. Eén van de respondenten geeft daarover aan: “Doen. Meenemen. Meenemen in het verhaal en laten ervaren. Niet alles met een presentatie maar ook dingen laten zien. Ik weet dat dat voor mij heel beeldend was en dat dat inzicht geeft. Dus laat ervaren hoe het is om iets in gebruik te nemen of vast te hebben of te voelen” (man, 18 jaar). De volledige respondentengroep vindt het belangrijk dat een voorlichting wordt gegeven door een vertrouwd persoon in de vorm van een jongerenwerker. Zeven van de acht respondenten wil de voorlichting van een man en vrouw tegelijk. Eén respondent wil graag voorlichting van hetzelfde geslacht. Twee van de vier vrouwelijke respondenten geven aan dat het aanbieden van een praatgroep met alleen vrouwen, over de seksuele weerbaarheid bijdraagt aan de eigen seksuele weerbaarheid. De openheid van de jongerenwerker wordt door vier van de acht respondenten genoemd als voorwaarde voor een goede

kennisoverdracht: “Wanneer de jongerenwerker zelf ook wat zegt over haar eigen ervaringen dan durf ik zelf ook sneller wat te zeggen en blijft het wat langer hangen. Dan is het niet allemaal saai” (vrouw, 16 jaar). Zes van de acht respondenten vinden dat het praten over seksuele weerbaarheid in kleine groepen moet plaatsvinden. Eén respondent vindt een groep van twee deelnemers groot genoeg. Drie van de acht respondenten raadt een groep van vier á vijf deelnemers aan. Vier van de acht respondenten vindt de groepsgrootte ondergeschikt aan de inhoud van de voorlichting. Volgens drie van de acht respondenten zou een PowerPointpresentatie met theorie en filmpjes over voorbehoedsmiddelen, Soa’s en seksueel grensoverschrijdend gedrag voldoende zijn om de seksuele weerbaarheid te vergroten. Eén van de respondenten denkt dat het oefenen met een condoom en komkommer bijdraagt aan het vergroten van de seksuele weerbaarheid. Drie van de acht respondenten denkt dat een discussie over seksueel grensoverschrijdend gedrag, persoonlijke grenzen, verwachtingen, wensen en groepsdruk bijdraagt aan de seksuele weerbaarheid. De respondenten stellen dat discussie voeren bijdraagt aan het bewustzijn van seksuele weerbaarheid. Drie respondenten denken dat een ervaringsdeskundige op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag en/of tienerzwangerschap bijdraagt aan de seksuele weerbaarheid. Zes van de acht respondenten vinden het belangrijk dat er rekening wordt gehouden met cultuur, geslacht, ouder(s) en geloofsovertuiging bij het overdragen van kennis en vaardigheden omtrent de seksuele weerbaarheid. Door zowel mannelijke als vrouwelijke jongerenwerkers en van verschillende culturen en geloofsovertuigingen voor de groep te laten staan.

4.2.7 Open communicatie

Twee van de vier geïnterviewde mannelijke respondenten geven aan een goede band met vader te ervaren. De goede band resulteert in een eerlijke en open communicatie met vader. Eén van de mannelijke respondenten geeft aan een goede band met moeder te ervaren, vader is bij de desbetreffende respondent uit beeld. Alle vier de vrouwelijk geïnterviewde respondenten geven aan met moeder een goede band te hebben. Ook de goede band tussen dochter en moeder resulteert naar eigen zeggen in een eerlijke en open communicatie met moeder. Eén van de mannelijk respondenten geeft aan een goede band met de vader van een vriend te ervaren. De respondent geeft aan met de desbetreffende vader een open en eerlijke communicatie te hebben. De acht respondenten geven aan dat het praten over seks, seksueel gerelateerde onderwerpen en seksuele weerbaarheid met hetzelfde geslacht als prettiger wordt ervaren als met het andere geslacht. Echter geven de vier mannelijke respondenten aan graag met een vrouw te spreken over seksuele weerbaarheid. De acht respondenten geven aan dat de mate waarin is geleerd te communiceren over seks, seksueel gerelateerde onderwerpen en seksuele weerbaarheid met de ouder(s) of (sociale) netwerk de mate bepaald waarin er gedurfd wordt te communiceren over de onderwerpen als seks, seksuele weerbaarheid en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Drie van de acht respondenten geven aan dat niet alles bespreekbaar is met ouder(s), ook niet onderwerpen die gerelateerd zijn aan seks. Naar eigen zeggen resulteert dat in schaamte en verlegenheid om over dergelijke onderwerpen te praten met de vriendengroep of met het jongerenwerk: “Ik kon er nooit met mijn ouder(s) over praten (...) Ik kon vroeger niet meepraten. Ja dan schaam je je soms ook wel eens een beetje hè. Ik had dan geen idee waar ze het over hadden”. Twee van de acht respondenten geven aan alles te kunnen bespreken met de ouder en geen schaamte te ervaren om over gevoelige onderwerpen te praten met derden. De overige drie respondenten geven aan gedeeltelijk gevoelige onderwerpen te kunnen bespreken met de ouder(s). Volgens alle acht de respondenten bevordert openheid en praten over seks en seksueel gerelateerde onderwerpen met de ouder(s) de seksuele weerbaarheid. Drie van de acht respondenten wil meer weten over hoe het gesprek met ouder(s) geopend kan worden over de eigen wensen, grenzen en ervaringen. Eén van de respondenten geeft aan: “Hoe moet je nou zo’n gesprek met je ouder(s) openen? Ik schaam me er wel voor. Maar mijn ouder(s) staan daar ook echt niet voor open” (vrouw, 17 jaar).

4.2.8 Kennis en oefenen

Een eerlijke, betrouwbare en humoristische manier van kennisoverdracht draagt volgens vijf van de acht respondenten bij aan de seksuele weerbaarheid van twaalf- tot achttienjarigen. Het jongerenwerk moet volgens alle acht de respondenten vertrouwd aanvoelen. De jongerenwerker moet kennis bezitten over alle onderwerpen die betrekking heeft tot seks, seksueel grensoverschrijdend gedrag, Soa's en seksuele weerbaarheid, volgens vijf van de acht respondenten. Zes van de acht respondenten hebben vragen omtrent het gebruik van voorbehoedsmiddelen en Soa's. Twee respondenten willen oefenen met het uiten van grenzen en denkt daardoor de eigen grens beter te kunnen aangeven wanneer dat nodig is. Eén van de respondenten heeft vragen omtrent afwijzen: "Ik vraag me af tot wanneer je dat mag doen. Ik denk ook niet meer dat je dat altijd zomaar kan. Als je zelf hem er in mee neemt en beetje gaat spelen en geil maken moet je wel gewoon verder gaan" (vrouw, 16 jaar). Drie van de acht respondenten hebben vragen over de wetgeving met betrekking tot het doorsturen van pornografisch beeldmateriaal. Vijf van de acht respondenten willen graag meer informatie over hoe verliefdheid werkt, wat lust is en wat er gebeurd bij opwindning. Vier van de acht respondenten hebben vragen over de gevaren en het herkennen van sexting. Twee van de acht respondenten wil meer weten over verliefdheid, lust en opwindning. Eén van de respondenten heeft vragen hoe seks in het werk gaat: "Als je wil dat ik weerbaar ben in bed moet ik natuurlijk wel weten hoe het gaat en werkt. Dat weet ik natuurlijk nu gewoon nog niet. Dat maakt me dan ook wel gewoon onzeker". Zes van de acht respondenten beweert dat het hebben van meer kennis omtrent seks en seksueel gerelateerde onderwerpen seksueel weerbaarder maakt.

5. Conclusies

Onderstaand hoofdstuk geeft de conclusie op de deelvragen en de centrale onderzoeksvraag weer. De conclusie is geschreven op basis van de antwoorden van de respondenten die zijn uitgewerkt in hoofdstuk 4, De resultaten.

5.1 Beantwoording deelvragen

Wat verstaan de jongeren in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar van het jeugdcentrum Goese-polder onder seksuele weerbaarheid?

Door middel van het veldwerk is opgehaald wat de jongeren in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar uit het jeugdcentrum Goese-polder verstaan onder de seksuele weerbaarheid. De seksuele weerbaarheid wordt door de respondenten in verband gebracht met het grenzen aangeven, voor jezelf opkomen en het weigeren van seksueel getinte verzoeken. Er wordt door de jongeren een onderverdeling gemaakt in het grenzen aangeven ten opzichte van fysiek- en niet-fysiek seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit resulteert in een onderverdeling in fysieke- en niet-fysieke seksuele weerbaarheid. De fysieke seksuele weerbaarheid is het weigeren van seksueel getinte handelingen, wanneer deze als ongewenst worden ervaren. Het weigeren van seksueel getinte handelingen wordt in verband gebracht met het opkomen voor jezelf. De niet-fysieke seksuele weerbaarheid is het verbaal voldoende onderlegd zijn om in staat te zijn voor jezelf op te komen. Hierdoor is de jongere in staat om op ongewenste seksueel getinte verzoeken en opmerkingen adequaat te reageren. Ten slotte wordt er een onderscheid gemaakt in de digitale en de niet-digitale seksuele weerbaarheid. De digitale seksuele weerbaarheid is het weigeren van seksueel getinte verzoeken via apps als WhatsApp, Snapchat, Instagram en overige sociale media. De niet-digitale seksuele weerbaarheid staat gelijk aan de fysieke seksuele weerbaarheid.

Welke (hulpverlenings-)vragen hebben jongeren in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar in het jeugdcentrum Goese-polder met betrekking tot de seksuele weerbaarheid?

Op basis van het veldwerk zijn er verschillende (hulpverlenings-)vragen opgehaald omtrent de seksuele weerbaarheid bij de doelgroep in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar van het jeugdcentrum Goese-polder. De jongeren stellen dat wanneer de onderstaande vragen zijn beantwoord, de jongeren meer kennis omtrent seks en seksueel gerelateerde onderwerpen bezitten wat de jongeren seksueel weerbaarder maakt.

De jongeren hebben vragen omtrent seksueel gerelateerde grenzen, wat de definitie is van seksueel grensoverschrijdend gedrag en hoe seksueel grensoverschrijdend gedrag te herkennen is. De jongeren willen weten welk seksueel gerelateerd gedrag al dan niet grensoverschrijdend is. Ook hebben de jongeren vragen over het herkennen van de eigen seksueel gerelateerde grenzen en op welke manier de jongeren grenzen kunnen aangeven. Tevens zijn er vragen omtrent de gevaren en het herkennen van sexting. De jongeren hebben vragen over wat verliefd zijn is, hoe verliefdheid werkt, wat lust is en hoe seks gaat. Ook is er de vraag tot op welk moment seks geweigerd mag worden en wat er gebeurt bij opwindning en afwijzing. Er zijn theoretische vragen omtrent het gebruik van voorbehoedsmiddelen, Soa's en de wet- en regelgeving met betrekking tot het doorsturen van pornografisch beeldmateriaal. De vraag over het leren filteren van informatie op waarheidsgetrouw is ook van invloed op de seksuele weerbaarheid, aldus de jongeren. Ten slotte willen de jongeren meer weten hoe een gesprek met ouder(s) kan worden geopend en gevoerd over de eigen seksueel gerelateerde wensen, grenzen en ervaringen.

Wat helpt de jongeren in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar uit het jeugdcentrum de Goese-polder om de eigen grens ten opzichte van seksueel grensoverschrijdend gedrag aan te geven?

Helpende factoren om de eigen grens aan te geven ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn middels het veldwerk opgehaald bij de jongeren van het jeugdcentrum Goese-polder, in

de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar. De helpende factoren lopen uiteen van het geloof, de cultuur tot het bezitten van kennis met betrekking tot seks en seksueel gerelateerde onderwerpen. De jongeren geven aan dat bij een aanwezige geloofsovertuiging deze kan helpen bij stellen en opvolgen van regels en grenzen. De regels en grenzen vergroten de seksuele weerbaarheid. De jongeren geven aan dat grenzen en regels vanuit ouder(s) helpend is bij de eigen seksuele weerbaarheid. De regels en grenzen die ouder(s) stellen ten aanzien van het hebben van een relatie, seks en het gebruik van internet en sociale media vergroot volgens de jongeren de seksuele weerbaarheid. De jongeren geven aan rekening te houden met de normen en waarden van ouder(s).

Het praten over seksueel gerelateerde onderwerpen met ouder(s) is helpend om openheid te bieden over de eigen wensen, grenzen en ervaringen. Het openstellen resulteert in een hogere mate van seksuele weerbaarheid. Daarnaast houden de jongeren ook rekening met de normen van de vriendengroep. De normen van de vriendengroep kunnen worden ervaren als groepsdruk wat een grensvervagende werking heeft ten opzichte van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het praten over de ervaring ten opzichte van de normen van de groep en de ervaren groepsdruk is helpend aan zowel de eigen als de seksuele weerbaarheid van de vriendengroep. De jongeren wensen begeleiding en hulp van het jongerenwerk bij het organiseren van een gesprek met de vriendengroep. Een zelfverdedigingscursus of judo draagt bij aan de fysieke seksuele weerbaarheid. Meer kennis omtrent seks en seksueel gerelateerde onderwerpen draagt bij aan de niet-fysieke seksuele weerbaarheid. Het praten over seksuele weerbaarheid wordt als prettig ervaren wanneer dat plaatsvindt in kleine groepen met gemiddeld vier deelnemers. Op het moment dat er sprake is van een preventieve activiteit omtrent de seksuele weerbaarheid zou deze in kleine groepen van gemiddeld vier deelnemers moeten plaatsvinden. De jongeren vinden het belangrijk dat hierbij rekening gehouden wordt met geslacht, ouder(s), cultuur en levensovertuiging. Oefenen met het aangeven van de een grens leidt tot het durven aangeven van de eigen seksueel gerelateerde grens. Een hogere mate van zelfvertrouwen helpt bij het (h)erkennen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Zelfvertrouwen en het (h)erkennen van seksueel grensoverschrijdend gedrag leidt tot seksuele weerbaarheid. Ten slotte geven de jongeren aan dat het bezitten van kennis over seks en seksueel gerelateerde onderwerpen een helpende factor is voor de seksuele weerbaarheid.

Op welke wijze willen de jongeren in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar in het jeugdcentrum Goese-polder kennis verkrijgen en aan vaardigheden werken om de seksuele weerbaarheid te vergroten?

De suggesties die jongeren geven over de wijze waarop kennis en vaardigheden kunnen worden overgedragen op de jongeren zijn opgehaald middels het veldwerk. Vast staat dat de jongeren het belangrijk vinden dat de kennisoverdracht informatief en interactief is. De jongeren benoemen het doen, meedoen, het visueel maken en het laten ervaren als opties. De jongeren vinden het belangrijk dat de kennisoverdracht wordt gegeven door een vertrouwd persoon, in de vorm van een jongerenwerker. De jongerenwerkers vinden het beste aansluiting bij de doelgroep wanneer er sprake is van jongerenwerkers met verschillende culturele en levensovertuigende achtergronden. De vrouwelijke jongeren willen voorlichting van hetzelfde geslacht of van beide geslachten tegelijk. De mannelijke respondenten willen graag met een vrouwelijke jongerenwerker in gesprek over seksueel grensoverschrijdend gedrag en de seksuele weerbaarheid. De jongeren willen dat de jongerenwerker kennis bezit over onderwerpen die betrekking hebben tot seks, seksueel grensoverschrijdend gedrag, Soa's en seksuele weerbaarheid. Een jongerenwerker die eerlijk, open, humoristisch, betrouwbaar is en kennis bezit over de hiervoor genoemde onderwerpen draagt bij aan het vergroten van de seksuele weerbaarheid. Een preventieve activiteit heeft effect als er ruimte is voor discussie. Discussie over grensoverschrijdend gedrag, persoonlijke grenzen, verwachtingen, wensen en groepsdruk. Een voorlichting van een ervaringsdeskundige op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag en/of tienerzwangerschap helpt bij de seksuele weerbaarheid van de jongeren. Maar ook een PowerPointpresentatie met theorie over voorbehoedmiddelen, Soa's en seksueel grensoverschrijdend gedrag draagt bij aan de kennis van de jongeren en de kennis vergroot

de seksuele weerbaarheid. Tijdens de PowerPointpresentatie is het tonen van filmpjes helpend bij het visueel maken van de theorie, wat helpt bij de kennisoverdracht. Op het moment dat er informatie wordt verstrekt over seksuele weerbaarheid willen de jongeren graag dat er aandacht wordt besteed aan zowel fysiek- als niet-fysiek seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daarnaast moet er aandacht zijn voor zowel de digitale als de niet-digitale wereld van de jongeren.

5.2 Beantwoording centrale onderzoeksvraag

Wat hebben de bezoekende jongeren van het jeugdcentrum Goese-polder in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar nodig om de seksuele weerbaarheid te vergroten en wat kan het jongerenwerk daaraan bijdragen?

De bezoekende jongeren in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar aan het jeugdcentrum Goese-polder hebben zowel op het gebied van kennis, competenties als vaardigheden ondersteuning nodig om de seksuele weerbaarheid te vergroten. Op het moment dat de jongeren leren om de eigen grenzen aan te geven, voor zichzelf op te komen en verbaal sterk genoeg zijn voelen de jongeren zich seksueel weerbaarder. Het onderscheid tussen de fysieke- en de niet-fysieke seksuele weerbaarheid maakt dat er op verschillende vlakken kan worden bijgedragen aan de seksuele weerbaarheid. Een bijdrage aan de fysieke seksuele weerbaarheid kan geleverd worden door het aanbieden van zelfverdedigingscursussen en/of judo. Om een bijdrage te leveren aan de niet-fysieke seksuele weerbaarheid kan het jongerenwerk met de jongeren oefenen met het aangeven van grenzen en het voor jezelf opkomen. Ook wordt de digitale seksuele weerbaarheid als een aparte vorm van seksuele weerbaarheid gezien. Het jongerenwerk kan een bijdrage leveren aan de digitale seksuele weerbaarheid door op zoek te gaan naar de seksueel gerelateerde grenzen van de jongeren waardoor de jongeren in staat zijn de eigen seksueel gerelateerde grenzen te herkennen en erkennen. Door het herkennen, erkennen en het aangeven van de seksueel gerelateerde grenzen zijn de jongeren in staat seksueel getinte verzoeken te weigeren. Daarnaast is het leren filteren van informatie op waarheidsgetrouw een voorwaarde voor de digitale seksuele weerbaarheid. Het opbouwen van zelfvertrouwen maakt dat de seksuele weerbaarheid van de jongeren wordt vergroot.

Het jongerenwerk kan een bijdrage leveren aan de seksuele weerbaarheid door op een interactieve manier informatie omtrent seks en seksueel gerelateerde onderwerpen over te brengen. Denk aan informatie omtrent seksueel gerelateerde onderwerpen als verliefd zijn, opwinding, lust, afwijzen, Soa's, wet- en regelgeving omtrent sexting en het herkennen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daarnaast informatie omtrent het hebben van seks, het weigeren van seks en het gebruik van voorbehoedsmiddelen dragen bij aan het vergroten van de seksuele weerbaarheid. De informatie kan overgebracht worden via de jongerenwerker, via een PowerPointpresentatie met filmpjes of door het inschakelen van een ervaringsdeskundige op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag en/of tienerzwangerschap. Belangrijk aan de jongerenwerker is humor, openheid en betrouwbaarheid. De jongerenwerkers van beide geslachten, met een verschillende culturele achtergrond en levensovertuiging moeten beschikbaar zijn voor het voorzien van informatie of het gesprek omtrent seks en seksueel gerelateerde onderwerpen. De informatieoverdracht heeft het meeste effect in kleine groepen van gemiddeld vier jongeren, als jongeren actief mee kunnen doen en als het visueel gemaakt wordt.

De jongeren willen graag het gesprek voeren met zowel de ouder(s) als de vriendengroep over de persoonlijke wensen, grenzen en ervaringen omtrent seks en seksueel gerelateerde onderwerpen. Het jongerenwerk kan daaraan bijdragen door in tips te voorzien voor het openen van een gesprek met ouder(s). Daarnaast kan het jongerenwerk begeleiden en in samenwerking met de jongeren een gesprek organiseren met de vriendengroep waar ruimte is voor discussie over grensoverschrijdend gedrag, persoonlijke grenzen, verwachtingen, wensen en groepsdruk. Jongeren stellen dat regels en grenzen vanuit de ouder(s) ten aanzien van het hebben van een relatie, seks en het gebruik van sociale media en internet bijdraagt aan de seksuele weerbaarheid.

6. Discussie

De resultaten uit het onderzoek worden in dit hoofdstuk geanalyseerd. De verbanden tussen de beschreven literatuur en de verkregen resultaten worden gelegd en beschreven. Ook gaat het hoofdstuk in op de leermomenten, leerervaring en het ethisch onderzoeksgedrag.

6.1 Methodische discussie

De tijdsplanning is naar tevredenheid verlopen en opgevolgd. Met de gekozen steekproef zijn de beleving, mening en ervaring van de respondent opgehaald. Het interviewen van de respondenten heeft binnen de tijdsplanning plaatsgevonden. Eén respondent heeft aangegeven niet mee te willen werken, waarna een andere respondent deze plaats heeft ingenomen. De persoonlijke omstandigheden van de onderzoeker zijn niet van invloed geweest op de tijdsplanning. In overleg met de opdrachtgever zijn de respondenten onder werktijd geïnterviewd waardoor er meer ruimte ontstond voor de uitwerking van de transcripten en het onderzoeksverslag in de vrije tijd van de onderzoeker. Door de motivatie van de opdrachtgever voor het verlenen van werktijd ten behoeve van het onderzoek, is het onderzoek voor de toekomst van het jongerenwerk bruikbaar gebleken. Doordat de tijdsplanning niet in gevaar is gekomen zijn alle onderdelen van het onderzoek met evenveel zorgvuldigheid uitgewerkt, beoordeeld en waar nodig aangepast. Daarentegen is een beperking voor het onderzoek de wet- en regelgeving omtrent de privacy van de minderjarige respondenten. Zoals eerder beschreven in het hoofdstuk 4.1 Verloop veldwerk is in overleg met de opdrachtgever, de collega's van het jongerenwerk en de kwaliteitsmedewerkster van SMWO gekozen voor een uitbreiding van de onderzoekspopulatie. Waar eerder twaalf tot zestienjarigen geïnterviewd zouden worden is er gekozen voor een onderzoekspopulatie van jongeren in de leeftijd van zestien tot achttien jaar. De zestien- tot achttienjarigen hebben zelfbeschikkingsrecht waardoor de ouders niet op de hoogte hoeven worden gesteld van de besproken informatie. Onder de zestien jaar hebben ouders recht op het inzien van het transcript, tevens zonder toestemming van de respondent. Het systeem van SMWO biedt op dit moment nog geen mogelijkheid voor het anoniem opslaan van toestemmingsformulieren waardoor de ethische verantwoording, anonimiteit en haalbaarheid van het onderzoek in geding zou komen. Om te voorkomen dat het onderzoek enkel valide is voor de zestien tot achttien jarigen is er gevraagd naar de beleving van de respondenten op eerdere leeftijden. Tijdens het interview zijn waar nodig de interviewvragen in de tegenwoordige tijd gesteld. Vervolgens is er teruggevraagd naar de tijd dat de respondenten jongeren waren en wat het verschil is in beleving, mening en ervaring. Gedurende de interviews heeft er één verstoring plaatsgevonden, doordat er een ander persoon de ruimte binnenkwam. Achteraf gaf de respondent aan daar geen last van te hebben gehad. De respondent maakte gedurende het binnen komen van de persoon het antwoord af en vroeg om de volgende vraag.

Om te voorkomen dat het onderzoek zich liet leiden door persoonlijke verwachtingen en om zowel de interne als externe betrouwbaarheid te waarborgen is er veel waarde gehecht aan audit-trial en peer-debriefing. Naast de opdrachtgever van het onderzoek en de collega's van het jeugd- en jongerenwerk hebben gedurende het onderzoek twee niet-direct betrokken personen meegelezen, beoordeeld en feedback verleend. Audit-trial heeft vorm gekregen door wekelijks een logboek bij te houden. In het logboek zijn de gesprekken en afspraken ten behoeve van het onderzoek opgenomen. Het logboek weergeeft de inhoud, uitkomst en de gemaakte afspraken van ieder gesprek. Het logboek is tweewekelijks gedeeld met de opdrachtgever van het onderzoek. In gesprek met de opdrachtgever zijn de gemaakte afspraken ter discussie gesteld waardoor er tijdig kon worden bijgestuurd. Peer-debriefing kreeg vorm bij de collega's van het jeugd- en jongerenwerk door gedurende het onderzoek tips te verlenen met betrekking tot de tijdsplanning en haalbaarheid van het onderzoek. Ook hebben de collega's kritisch meegekeken naar de variatie en selectie van respondenten en de bruikbaarheid van het onderzoek. De collega's hebben voorzien in feedback op de vragenlijst en het inplannen van de interviews. Er heeft een korte discussie plaatsgevonden omtrent de keuze van respondenten. De meningen waren verdeeld omtrent de variatie in

opleidingsniveau. Met het uitvallen van één van de respondenten die beschikt over een hoog opleidingsniveau is er gekozen voor een respondent met een laag opleidingsniveau. Hierdoor zijn de collega's tevreden met de variatie van respondenten. Daarnaast is er sprake geweest van peer-debriefing door twee niet direct betrokken personen. De niet direct betrokken personen waren onderverdeeld in één persoon met een hulpverleningsachtergrond en één zonder. De persoon met de hulpverleningsachtergrond is een ervaren HBO Social-Work professional, werkzaam bij Veilig Thuis. De ervaren professional heeft gedurende het onderzoek kritisch gekeken naar de bruikbaarheid, betrouwbaarheid en leesbaarheid van het verslag. De ervaren professional is onafhankelijk en liet zich niet leiden door organisatorische of persoonlijke verwachtingen. Een voorbeeld waarbij de ervaren professional heeft bijgestuurd is de keuze tussen interessante en relevante resultaten. Voor de leesbaarheid van het onderzoek vond de persoon het belangrijk om een keuze te maken tussen interessante en relevante resultaten. Als gevolg daarvan heeft de onderzoeker gekozen om twee paragrafen in de resultaten te verwijderen. De tweede niet-direct betrokken persoon heeft met name op leesbaarheid en taalkundig gebied feedback verleend. Aan de hand van het feedback zijn er taal- en leesfouten voorkomen. Dit neemt niet weg dat er nog altijd taalfouten in het onderzoeksverslag aanwezig zullen zijn. De taalfouten hebben geen invloed op de aanbeveling van het onderzoek.

Een verklaring voor de resultaten zoals ze zijn heeft te maken met het onderzoeksgedrag van de onderzoeker. De respondent kan de vragen als veroordelend of sturend hebben ervaren waardoor er sociaal wenselijke antwoorden zijn gegeven. Dit kan te maken hebben gehad met de vraagstelling van de onderzoeker die al dan niet als sturend is ervaren. Het sturende karakter van de vragen is zoveel mogelijk teruggebracht naar het minimum door naast de beleving van de respondent naar de begrippen uit de theorieën te vragen. De begrippen komen voort uit het theoretisch kader en zijn eerder herhaaldelijk onderzocht (De Bil, 2011). Hierdoor is de betrouwbaarheid, geloofwaardigheid en de interne validiteit van het onderzoek verhoogd. Daarnaast is de onderzoeker bewust geweest van de gevoeligheid van het onderzoeksonderwerp. De gevoeligheid kan leiden tot schaamte en sociaal wenselijke antwoorden. Door te kiezen voor een vertrouwde omgeving van de respondent en het kiezen voor opnameapparatuur in de vorm van een mobiele telefoon is getracht een schaamtevolle of ongemakkelijke houding van de respondent te voorkomen. De interviews zijn op een laagdrempelige manier gestart door te vragen naar vertrouwde onderwerpen, getoetst en op aanraden van het proefinterview. De interviews zijn geëindigd met het vragen naar aanvullingen op de gegeven antwoorden. Na ieder interview is er sprake geweest van member checking. De respondent heeft ter controle inzage gekregen in het transcript. Hierop heeft de respondent verkeerd begrepen antwoorden kunnen herzien of belangrijke informatie kunnen toevoegen. Geen enkele respondent heeft hiervan gebruik gemaakt.

De externe validiteit betreft de generaliseerbaarheid en geldigheid van het onderzoek (De Bil, 2011). De onderzoekspopulatie betreft de jongeren in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar van het jeugdcentrum Goese-polder. Door de transparante en duidelijke werkwijze van de onderzoeker is de herhaalbaarheid gewaarborgd. Echter op een later tijdstip is de beleving, mening en ervaring van de jongere mogelijk anders (Boeije, 2014). Door de vergelijking van de onderzoeksresultaten met de literatuur zijn overeenkomsten en verschillen blootgelegd. De overeenkomsten kunnen door de eerdere vaststelling van de literatuur als geldig worden beschouwd. De verschillen zijn opvallend en zijn van toepassing op de onderzoekspopulatie van het jeugdcentrum Goese-polder, niet overdraagbaar naar overige jongerengroepen of jeugdcentra. Daarnaast is er gekozen voor een gemêleerde samenstelling van respondenten in cultuur, opleidingsniveau en geslacht. In de uitwerking van de resultaten zijn de verschillen tussen geslacht blootgelegd, niet in cultuur of opleidingsniveau. De mening van de grootste groep respondenten, ongeacht cultuur en opleidingsniveau, zijn meegenomen in de resultaten, discussie en aanbeveling zodat het voor de grootste groep bezoekende jongeren van het jeugdcentrum van toepassing is.

6.2 Inhoudelijke interpretatie van de conclusies

Volgens Meulmeester (2008) is de seksuele weerbaarheid controle en eigen regie voeren over de eigen seksualiteit en het vermogen om keuzes te maken, wensen en grenzen te uiten en verantwoordelijkheid te nemen voor je gedrag en de gevolgen daarvan. De uitkomst van de jongeren komt merendeel overeen met de theorie. De jongeren brengen seksuele weerbaarheid in verband met het grenzen aangeven, voor jezelf opkomen en het weigeren van seksueel getinte verzoeken. Daarentegen hebben de jongeren het niet over de eigen verantwoordelijkheid. De reden dat jongeren zich niet bewust zijn van de eigen verantwoordelijkheid heeft te maken met de ontwikkeling van de hersenen, die doorloopt tot het vijfentwintigste levensjaar. Pas in een later stadium van de adolescentie (achttien tot zeventwintig jaar) ontwikkelt de prefrontale cortex. Dit onderdeel van de hersenen is onder andere verantwoordelijk voor het begrijpen, besef en uitvoering van de eigen verantwoordelijkheid (Eijnden, 2017). De theorie stelt dat één van de relevante ontwikkeltaken ten opzichte van de seksuele ontwikkeling het ontwikkelen van een onafhankelijke relatie met de ouder(s) is (Spanjaard & Slot, 2015). De ontwikkeltaak staat in tegenstelling tot de wens van de jongeren voor regels en grenzen ten behoeve van de seksuele weerbaarheid vanuit de ouder(s). Echter de ontwikkeling van de hersenen, en daarmee de ontwikkeling van de eigen verantwoordelijkheid, verklaart de wens. De jongeren in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar hebben behoefte aan grenzen, regels en duidelijkheid van waaruit de eigen seksuele grenzen worden ontdekt. Het grootste deel van de verantwoordelijkheid ligt op dat moment bij de ouder(s), niet bij de jongere. Het onderzoek van Ince, van Yperen en Valkenstijn (2018) sluit hierop aan. Het onderzoek stelt dat het niet stimuleren van seksueel wenselijk gedrag, het ontbreken van controle op gedrag en onduidelijke normen kan leiden tot seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ouder(s) de, door de jongeren, aangewezen persoon voor het stimuleren van seksueel wenselijk gedrag, het bieden van controle en het stellen van duidelijke normen om de seksuele weerbaarheid in de vroege adolescentie (twaalf tot achttien jaar) te bewaken. Daarnaast stellen de jongeren dat het open praten over seksueel gerelateerde onderwerpen met de ouder(s) helpt om openheid te bieden aan de jongerenwerkers over de eigen wensen, grenzen en ervaringen. Het openstellen omtrent seksueel gerelateerde onderwerpen is een voorwaarde voor het jongerenwerk om bij te dragen aan de seksuele weerbaarheid. De theorie stelt dat het jongerenwerk grenzen aangeeft, kaders en structuur biedt, aanspreekt op gedrag, pedagogische vaardigheden leert aan ouder(s) en in staat is om de weerbaarheid van de jongere te vergroten (Lenders & Luttik, 2009). Het jongerenwerk gaat uit van de kracht van de ouder(s) en ondersteunt waar nodig. Het is dan ook van belang voor het jongerenwerk om bij te dragen aan gespreksvaardigheden van zowel de ouder(s) als van de jongeren om het gesprek te openen omtrent seksueel gerelateerde onderwerpen. Het jongerenwerk kan zo bijdragen aan de seksuele weerbaarheid van de jongeren. Volgens de theorie dragen niet alleen betrokken en steunende ouders bij aan de seksuele weerbaarheid maar ook het zelfvertrouwen (Wijga & Van den Berg, 2013). De theorie komt overeen met het veldwerk. Het onderzoek wijst uit dat een hoge mate van zelfvertrouwen helpt bij het herkennen en weigeren van seksueel grensoverschrijdend gedrag en daarmee bijdraagt aan de seksuele weerbaarheid. Het jongerenwerk kan aan het zelfvertrouwen een bijdrage leveren door te werken aan talentontwikkeling. Talentontwikkeling staat aan de basis van het jongerenwerk en versterkt het gevoel van eigenwaarde en daarmee het zelfvertrouwen van de jongeren (van Hoorik, 2011). De jongere vindt het belangrijk om de jongerenwerker te vertrouwen. De theorie stelt dat doordat de jongerenwerker aanwezig is in de leefwereld van de jongere er een (vertrouwens-)band ontstaat. De vertrouwensrelatie biedt de jongerenwerker de kans om te werken aan vorming, opvoeding, educatie, informatievoorziening en voorlichting (Gort & Rozema, 2009).

Twee overige relevante ontwikkeltaken van Spanjaard en Slot (2015) zijn het zelfstandig in staat zijn tot het leggen en onderhouden van sociale contacten en vriendschappen en het kennis en vaardigheden bezitten om informatie te beoordelen op internet en sociale media. Het zelfstandig in staat zijn tot het onderhouden van sociale contacten en vriendschappen komt niet geheel overeen

met de theorie. De jongeren wensen ten opzichte van sociale contacten en vriendschappen het in gesprek gaan over de geldende groepsnormen, echter niet goed te weten hoe het gesprek te openen en voeren. Kijkend naar de eigen verantwoordelijkheid is de vraag voor ondersteuning te verklaren. Voor het jongerenwerk is het van belang om niet alleen de ouder(s) te betrekken bij de seksuele weerbaarheid maar ook de directe sociale omgeving. Doordat de jongerenwerker aanwezig is in de leefwereld van de jongere kent de jongerenwerker het sociale netwerk van de jongere en de ouder(s) (Gort & Rozema, 2009). Het veldwerk wijst uit dat kennisoverdracht, competentieopbouw en oefenen met vaardigheden, allen in relatie tot seksueel gerelateerde onderwerpen, nodig is om een bijdrage te leveren aan de seksuele weerbaarheid. Zo komen de jongeren een tekort op de vaardigheid informatie beoordelen op waarheidsgetrouw. Het jongerenwerk kan een bijdrage leveren aan de digitale seksuele weerbaarheid door gebruik te maken van het Vlaggensysteem. Het Vlaggensysteem leert de jongere onderscheid te maken tussen aanvaardbaar en grensoverschrijdend seksueel gedrag middels de zes criteria (Frans & Franck, 2011). Doordat de jongeren grensoverschrijdend gedrag leren herkennen en erkennen zijn de jongeren eerder in staat de eigen seksueel gerelateerde grens aan te geven.

6.3 Feedback opdrachtgever

De opdrachtgever heeft gedurende het onderzoek meegelezen, voorzien van feedback, en beoordeeld. Het contact met de opdrachtgever van het onderzoek was intensief. Eén keer in de twee weken werd er een moment gepland waarop de voortgang van het onderzoek is doorgenomen. Tussentijds was er ruimte voor korte vragen, die in het kader van de voortgang van het onderzoek niet konden wachten tot het tweewekelijks moment. Gedurende het proces was de opdrachtgever met name kritisch op de betrouwbaarheid, validiteit en bruikbaarheid van het onderzoek. Tijdens de uitwerking van het onderzoeksverslag werd na afronding van ieder hoofdstuk, het onderzoeksverslag gestuurd naar de opdrachtgever. De opdrachtgever voorzag hierna in feedback, zowel inhoudelijk als taalkundig. De opdrachtgever heeft na de uitvoering en uitwerking van het onderzoek voorzien van feedback op het proces, de onderbouwing van de conclusies en de praktische bruikbaarheid en haalbaarheid van de aanbevelingen van het afstudeerproject. De feedback is opgenomen in bijlage één van het onderzoeksverslag.

6.4 Bespreking onderzoeksproces en onderzoeksgedrag

De professionele integere houding van de Social Worker staat in de beroepscode van de Sociaal Agogisch Werker beschreven als: “Je bent betrouwbaar in het nakomen van afspraken, gaat zorgvuldig om met informatie van cliënten, de organisatie en derden” (Ebskamp, 2018. P.7). Door de zelfkritische houding heeft gedurende het onderzoek een zorgvuldige en integere houding centraal gestaan. Gemaakte afspraken met peer-assessors en respondenten zijn nagekomen. Met de informatie van de respondenten is zorgvuldig omgegaan door de transcripten te anonimiseren. Door de kritische houding is de anonimiteit gewaarborgd van begin tot einde. Zo zijn de afspraken in de werkagenda van de onderzoeker ingepland zonder de naam van de respondent te noemen. Geluidsopnames zijn niet gedeeld met derden en de uitgewerkte transcripten zijn niet herleidbaar naar de respondent door persoonlijke informatie als namen achterwege te laten. Het onderzoek heeft geen nadelige effecten voor de respondenten, voor zover dat op dit moment kan worden beoordeeld. Het welzijn van de respondenten heeft ten alle tijden voorop gestaan. Bovendien heeft het onderzoek het welzijn van de respondenten als doel. Het gelijkwaardig behandelen van de respondenten behoorde tot de professionele houding van de onderzoeker. De gelijke behandeling nam vorm aan door elke respondent de tijd te geven die nodig was om antwoord te geven op de vraag, daar aandachtig naar te luisteren en de mening van de respondenten te respecteren. Een leerervaring van het onderzoek is het vragen naar feedback bij de opdrachtgever en collega's. Het advies, de feedback en de bijsturing maakte dat ik in staat was verantwoorde keuzes te maken. In de verdere professionele loopbaan zal dit meegenomen worden als basis voor het handelen, het maken van overwegingen en keuzes.

7. Aanbevelingen

Het praktijkgerichte onderzoek heeft de doelstelling: Met het ophalen van kennis, vragen en aanbevelingen, bij de bezoekende jongeren van twaalf tot en met achttien jaar aan het jeugdcentrum Goese-polder, heeft het onderzoek het doel het aanbevelen van een preventieve aanpak. Een aanpak die aansluit bij de doelgroep om de seksuele weerbaarheid te vergroten. Middels vier aanbevelingen heeft het onderzoek de conclusie dat het jongerenwerk op verschillende manieren praktisch kan bijdragen aan de seksuele weerbaarheid van de jongeren. Onder andere door het betrekken van de sociale omgeving. Het onderstaande hoofdstuk weergeeft vier praktische aanbevelingen waar het jeugd- en jongerenwerk mee aan de slag kan. De aanbevelingen vloeien voort uit de resultaten, conclusies en discussie. Het zijn aanbevelingen zonder hoge kosten of welke grote aanpassingen behoeven.

7.1 Aanbeveling voor opdrachtgever

7.1.1 Infotainment-diner

Ouder(s) zijn de aangewezen persoon voor het stimuleren van seksueel wenselijk gedrag, het bieden van controle en het stellen van duidelijke normen om de seksuele weerbaarheid in de vroege adolescentie (twaalf tot achttien jaar) te bewaken. De behoefte naar regels, grenzen en duidelijkheid van de jongeren ligt hieraan ten grondslag. Het jongerenwerk sluit aan bij de jongeren en ouder(s) door het organiseren van infotainment-diners, voor zowel de jongeren als de ouder(s). Het infotainment-diner staat voor een informatief diner met entertainment. Door het verbinden van een diner met informatie en entertainment omtrent seks en seksueel gerelateerde onderwerpen sluit het aan bij de wens van de jongeren voor kennisoverdracht die informatief in interactief is. De diners dragen bij aan de pedagogische vaardigheden van de ouder(s) doordat het jongerenwerk voorziet van tips voor het openen van een gesprek omtrent seks en seksueel gerelateerde onderwerpen. Daarnaast voorziet de avond aan informatie over regels, grenzen, seks, sociale media, seksuele weerbaarheid en overige seksueel gerelateerde onderwerpen. Het jongerenwerk organiseert de avond en bij succes meerdere avonden. Uiteraard in samenwerking met de jongeren, de samenwerking zorgt voor de aansluiting met de ouder(s) en jongeren, participatie en talentontwikkeling. De inhoud van de avond wordt deels door het jongerenwerk en deels door de jongeren ingevuld. Er is ruimte voor ervaringsdeskundige(n), sprekers, toneel, interactie, informatie omtrent seks en seksueel gerelateerde onderwerpen en overige ideeën die de jongeren aandragen. Het diner wordt ook in samenwerking met de jongeren verzorgd en geserveerd waardoor er gewerkt wordt aan talentontwikkeling. Doordat de zonen en dochters van de ouder(s) participeren en het gaat om een interactieve activiteit is deelname van ouder(s) eerder gegarandeerd dan wanneer er enkel sprake is van kennisoverdracht.

7.1.2 Kaartendoos

Het jongerenwerk gaat een kaartendoos ontwikkelen met daarin kaarten met vragen, stellingen en opdrachten. De kaartendoos met vraag- spreek- en opdrachtenkaarten zijn een middel voor het jongerenwerk om in gesprek te gaan met jongeren. De vraag- spreek en opdrachtenkaarten bieden een interactieve manier om te voorzien van informatie en bij te dragen aan vaardigheden en competenties met betrekking tot de seksuele weerbaarheid van de jongeren. De vraag-, spreek- en opdrachtenkaarten gaan over seksueel gerelateerde onderwerpen als verliefd zijn, het hebben en weigeren van seks, voorbehoedsmiddelen, opwinding, lust, afwijzen, Soa's, wet- en regelgeving en het herkennen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Denk hierbij aan opdrachten als het oefenen van grenzen aangeven, het oefenen van een condoom aandoen of het bepalen welke krantenartikelen of stukken informatie op waarheid zijn berust en welke niet. Er is ruimte voor interactie, de eigen ervaringen, beleving en mening. Onderdelen, opdrachten en stellingen van de methodieken het Vlaggensysteem, Make a Move en Girls Talk zijn meegenomen.

Tijdens het beantwoorden van de kaarten is de jongerenwerker aanwezig om de veilige groepsdynamiek te bewaken en om antwoorden te verlenen. De aanwezige jongerenwerker is vertrouwd voor de jongeren. De jongerenwerker heeft humor, is open en in staat om oplossingsgericht te werken. Doordat de jongerenwerker oplossingsgerichte vragen stelt aan de jongeren komen de antwoorden van de jongeren zelf. Hierdoor helpen en voorzien ze niet alleen zichzelf van informatie maar ook elkaar. De groepsdynamiek voelt vertrouwd en is veilig voor de jongeren. Dit wordt bewaakt door de kaartendoos in kleine groepen van vier deelnemers te gebruiken. De deelnemers mogen naar keuze aan een groep met enkel mannen, enkel vrouwen of een gemengde groep deelnemen. Ook wordt er rekening gehouden met het geslacht van de jongerenwerker. De jongeren mogen gezamenlijk kiezen voor een vrouwelijke, mannelijke of beide jongerenwerkers. Ten slotte kan de kaartendoos gebruikt worden voor het in gesprek gaan met een vriendengroep. De wens van de jongeren is het openen van een gesprek omtrent de geldende normen in de vriendengroep en de groepsdruk die daardoor wordt ervaren. Wanneer de kaartendoos gebruikt wordt in de vriendengroep zijn er meer vragen en stellingen toegevoegd omtrent het onderwerp groepsdruk.

7.1.3 Workshop Judo

Het onderzoek wijst uit dat zelfvertrouwen één van de voorwaarden is voor de seksuele weerbaarheid. Voor het opbouwen van zelfvertrouwen en de daarmee gepaarde eigenwaarde is talentontwikkeling één van de middelen. Het onderzoek wijst uit dat een workshop of training judo en/of zelfverdediging bijdraagt aan de fysieke seksuele weerbaarheid. Een workshop of training judo biedt de jongeren tevens de mogelijkheid om te werken aan fysiek talent. Het jongerenwerk gaat op zoek naar een breedte-sportmedewerker van SMWO of een gastdocent voor het verzorgen van de workshop. Hierdoor is er sprake van een kwalitatief goede en veilige workshop judo en wordt er daadwerkelijk gewerkt aan talent. Het jongerenwerk gaat aansluitend aan de workshop in gesprek met de deelnemende jongeren. Er wordt gesproken over de seksuele fysieke weerbaarheid, het ontwikkelen van talent en het zelfvertrouwen. Het jongerenwerk bepaalt aan de hand van het gesprek of er aanvullende workshops nodig zijn.

7.1.4 Lessen-carrousel

Tweejaarlijks worden er lessen door Indigo-preventie, Politie en het SMWO jeugd- en jongerenwerk verzorgd. De lessen worden gegeven aan alle tweedejaars middelbare schoolklassen in de gemeente Goes. De tweedejaars leerlingen zijn in de leeftijd van dertien tot vijftien jaar. De lessen-carrousel houdt in dat gedurende negentig minuten de leerlingen dertig minuten les krijgen over alcohol en drugs door Indigo-preventie, dertig minuten over het werk van de Politie en dertig minuten van SMWO jeugd- en jongerenwerk. Het jeugd- en jongerenwerk kiest tijdens de lessen voor actuele thema's die bijdragen aan de preventie. Voorgaande jaren is er gekozen van onderwerpen als energydrank en synthetische drugs. De aanbeveling van het onderzoek is om dit jaar te kiezen voor het onderwerp sociale media en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Met het doel de seksuele weerbaarheid van de jongeren op sociale media te vergroten. Het beoordelen van informatie op waarheidsgetrouw is een onderdeel dat dan tijdens de lessen meegenomen wordt. Het onderzoek brengt naar voren dat een PowerPointpresentatie met filmpjes en theorie over voorbehoedsmiddelen, Soa's en seksueel grensoverschrijdend gedrag een manier is van kennisoverdracht die bijdraagt aan de seksuele weerbaarheid van de jongeren. Een dergelijke PowerPointpresentatie is dan ook een vorm die gebruikt kan worden tijdens de lessen. De lessen-carrousel is een kans voor het jongerenwerk om kennis op een interactieve manier over te brengen op de jongeren.

7.2 Aanbeveling voor vervolgonderzoek

Het onderzoek kan in twee richtingen verdiept worden. Het aanbieden van de voorgenoemde vier aanbevelingen, wat resulteert in een breed preventief aanbod, heeft kennis en kunde van de jongerenwerkers. De beleving, mening, ervaring en kennis van de jongerenwerkers is in het

onderzoek niet meegenomen. Als aanvullend onderzoek zouden verdiepende interviews kunnen worden gehouden met de jongerenwerkers om te onderzoeken welke kennis, kunde en vaardigheden de jongerenwerkers al dan niet aanvullend nodig hebben voor het uitvoeren van de voorgaand genoemde aanbevelingen. Er is de afgelopen jaren gewerkt geïnvesteerd op de kennis van jongerenwerker met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag door de organisatie. Maar de vraag is of dit toereikend en voldoende is. Daarnaast zijn in het onderzoek de hoog- en laagopgeleiden als één groep onderzocht. Er is rekening gehouden met een goede afspiegeling van de hoog- en laagopgeleiden door beiden in een evenredig aantal mee te nemen in het onderzoek. Echter zijn de verschillen in beleving, mening en ervaring niet apart van elkaar vergeleken en afgezet in de onderzoeksresultaten. Op het moment dat de doelgroep van het jeugdcentrum Goese-polder verschuift naar één enkele doelgroep van laag- of hoger opgeleiden is het zinvol om een verdiepend onderzoek te doen naar de betreffende doelgroep. Zodat de preventieve aanpak omtrent de seksuele weerbaarheid daadwerkelijk aansluit bij de doelgroep in het jeugdcentrum Goese-polder.

Bibliografie

- Baarda, B. (2014). *Dit is onderzoek!* (2^e druk). Groningen: Noordhoff.
- Baarda, B., Bakker, E., Boullart, A., Fischer, T., Julsing, M., Peter, V., & Van der Velden, T. (2018). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Baay, P. (2016, 27 oktober). *Sociaal netwerk zit veel laagopgeleide jongeren in de weg*. Geraadpleegd op 14 december 2018, van <https://ecbo.nl/2016/10/27/sociaal-netwerk-zit-veel-laagopgeleide-jongeren-in-de-weg/>
- Best, J., & Bogle, K. (2014). *Kids Gone Wild. From rainbow parties to Sexting, understanding the hype over teen sex*. New York: New York University Press.
- Betekenis-definitie. (z.d.). *Betekenis laagopgeleiden*. Geraadpleegd op 13 december 2018, Opgehaald van <http://www.betekenis-definitie.nl/laagopgeleiden>
- Boeije, H. (2014). *Analyseren in kwalitatief onderzoek* (2^e druk). Amsterdam: Boom Lemma.
- Boomkens, C. & Metz, J. (2015). *Meidenwerk, waarom en hoe werkt het?: Theoretisch verklaringsmodel*. Geraadpleegd op 7 december 2018, van <http://www.hva.nl/akmi/gedeelde-content/publicaties/publicaties-algemeen/2015/meidenwerk-waarom-en-hoe-werkt-het.html>
- Borovoy, A., & Ghodsee, K. (2012). Decentering agency in feminist theory: Recuperating the family as social project. *Elsevier*, 137(35), 153-165. Geraadpleegd op 2 januari 2019, van <https://pdfs.semanticscholar.org/c8e1/9689119e1dae4f80fe75ab47f2947b38fea7.pdf>
- Cense, M. (2012). Andere cultuur, andere grens? Jongeren en seksueel grensoverschrijdend gedrag. *Kind en adolescent*, 33(4), 264-270.
- Cense, M., & van Dijk, L. (2010). *Niet zomaar seks jongeren over seks en grenzen*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep.
- Cense, M., Van de Walle, R., & Van Dijk, L. (2011). *Moeilijk lerende jongeren over seks en grenzen*. Geraadpleegd op 8 december 2018, van <https://www.rutgers.nl/sites/rutgersnl/files/PDF-Onderzoek/MoeilijkLerendeJongeren.pdf>
- Coenen, J., Meng, C., & van der Velden, R. (2011). *Schoolsucces van jongens en meisjes in het HAVO en VWO: Waarom meisjes het beter doen*. Geraadpleegd op 11 december 2018, van <http://www.furorteutonicus.eu/wp-content/uploads/2015/01/waarom-meisjes-het-beter-doen-op-HAVO-en-VWO-ROA.pdf>
- De Bil, P. (2011). *Onderzoek in 15 stappen*. Amsterdam: Uitgeverij Nelissen.
- De Haas, S. (2012). Seksueel grensoverschrijdend gedrag onder jongeren en volwassenen in Nederland. *Tijdschrift voor seksuologie*, 36(2), 136-145.
- Eijden, J. (2017). Stop met al dat toezicht. *Jeugd en Co*, 10(6). 23-24.
- Feldman, R. (2015). *Ontwikkelingspsychologie*. Amsterdam: Pearson.

- Frans, E., & Franck, T. (2011). *Vlaggensysteem: Praten met kinderen en jongeren over seks en seksueel grensoverschrijdend gedrag*. Geraadpleegd op 2 januari 2019, van <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-03/Methodebeschrijving-vlaggensysteem.pdf>
- Gemeente Goes. (2018). *Jeugdbeleid Goes 2018-2022*. Goes: Jongerenraad Goes en gemeente Goes.
- Gort, A., & Rozema, G. (2009). *Het gezicht van jongerenwerk: Wat is jongerenwerk?*. Utrecht: Movisie.
- Graaf, H., Nikkelen, S., van den Borne, M., Twisk, D., & Meijer, S. (2017). *Seks onder je 25^e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017*. Utrecht: Rutgers.
- Hoorik, I. (2011). Talentontwikkeling stimuleert participatie en zelfvertrouwen. *Jeugd en Co.* 5(4), 15-17.
- Ince, D., van Yperen, T., & Valkestijn, M. (2018). *Top tien beschermende factoren voor een positieve ontwikkeling van jeugdigen*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Inspectie van het Onderwijs. (2018). *De staat van het onderwijs*. Utrecht: Ministerie van onderwijs, cultuur en wetenschap.
- Isaacs, T. (2013). Feminism and Agency. *Canadian Journal of Philosophy*, 32(1), 129-154.
- Jansen, T. (2018, 8 april). De term 'laagopgeleid' schrappen lost het echte probleem niet op. *HP DE TIJD*. Geraadpleegd op 11 december 2018, van <https://www.hpdetijd.nl/2018-04-08/de-term-laagopgeleid-schrappen-lost-het-echte-probleem-niet-op/>
- Kuijpers, M., & Meijers, F. (2008). *Loopbaanleren: onderzoek en praktijk in het onderwijs*. Apeldoorn: Garant.
- Lenders, G., & Luttik, E. (2009). *Sterk jongerenwerk Jongerenwerkers weten hoe de hazen lopen*. Utrecht: MOgroep.
- Luken, T. (2014). De ontwikkeling van zelfsturing. *Loopbaanvisie*, 5(1), 95-98.
- Maris, S., van der Vlucht, I., Deurloo, J., & Lanting, C. (2014). *JGZ-richtlijn Seksuele ontwikkeling 0-19 jaar*. Utrecht: Nederlands Centrum Jeugdgezondheid.
- Meij, M., & Luttik, E. (2018). *Beroepscode voor de Sociaal Werker*. Utrecht: Sociaal Werk Versterkt.
- Meulmeester, G., Rijsbosch, E., Devitt-Pugh, L., Wieringa, S., Cense, M., Hoing, M., & van der Vlucht, I. (2008). *Mapping van bestaande projecten en initiatieven op het gebied van seksuele weerbaarheid en analyse van 17 projecten op randvoorwaarden en succesfactoren*. Amsterdam: Rutgers Nisso Groep
- Movisie. (2015, 1 december). *Het vlaggensysteem*. Geraadpleegd op 12 december 2018, van <https://www.movisie.nl/esi/vlaggensysteem>
- Nederlands Jeugdinstituut. (2016). *Girls' Talk* (Preventieve methodiek). Utrecht: Nederlands Centrum Jeugdgezondheid.

- Nederlands Jeugdinstituut. (2017). *Make a Move* (Preventieve methodiek). Utrecht: Nederlands Centrum Jeugdgezondheid.
- Nieuwenhuize, M. (2014, 22 juli). *Hoe ga je om met sociaal-wenselijke antwoorden?*. Geraadpleegd op 3 januari 2019, van <https://www.tumult.nl/hoe-ga-je-om-met-sociaal-wenselijke-antwoorden/>
- Noordegraaf, M., & Vierwind, G. (2013). *Hulpverlening aan jeugd en gezin*. Bussum: Coutinho.
- Parker, R. (2009). Sexuality, culture and society: shifting paradigms in sexuality research. *Culture, health & sexuality*, 11(3), 251-266.
- Rigter, J. (2010). *Het palet van de psychologie*. (4^e druk). Bussum: Coutinho.
- Rigter, J., & van Hintum, M. (2015). *Ontwikkelingspsychopathologie bij kinderen en jongeren*. Bussum: Coutinho.
- Roose, H., & Meuleman, B. (2017). *Methodologie van de sociale wetenschappen*. Gent: Academia Press.
- Rutgers. (z.d.) . *Cultuur, religie en seks*. Geraadpleegd op 23 december 2018, van <https://www.seksuelelevorming.nl/themas/cultuur-religie-en-seks>
- Rutgers kenniscentrum seksualiteit. (z.d.). *GIRLS' TALK+*. Geraadpleegd op 31 december 2018, van <https://www.rutgers.nl/producten/girls-talk>.
- Schrijvers, C., & Schuit, A. (2010). *Middelengebruik en seksueel gedrag van jongeren met een laag opleidingsniveau* (Rapportnummer 270372001/2010). Bilthoven: RIVM.
- SMWO. (2017). *Rol van smwo*. Geraadpleegd op 2 december 2018, van <http://www.smwo.nl/nl/organisatie/over-smwo/rol-van-smwo.htm>
- SMWO. (2018). *Jeugd- en jongeren*. Geraadpleegd op 2 december 2018, van <https://www.smwo.nl/dienstverlening/jeugd-en-jongeren>
- Spanjaard, H., & Slot, W. (2015). Tijden veranderen, ontwikkelingstaken ook. *Kind & Adolescent Praktijk*, 13(3), 14-21.
- Valkestijn, M., Bakker, P. P., Hilverdink, P., & Metz, J. (2015). *Jongerenwek in beeld: Voor partners in de wijk*. Utrecht: Nederlands Jeugd Instituut.
- Van Lieshout, S. (2017). *Make a Move and Long Live Love+ implementation and evaluation of two Dutch sex education programs*. Maastricht: Universiteit Maastricht.
- Verhoeven, N. (2014). *Wat is onderzoek? Praktijkboek voor methoden en technieken*. Den Haag: Boom Lemma.
- Welling, M., & Kwakman, S. (2015). Beleid en cultuur rondom seksueel misbruik in de jeugdzorg. *Jeugdbeleid*, 9(2), 97.
- Westenberg, P. (2008). *De jeugd van tegenwoordig!* Leiden: Universiteit Leiden.

- Wiefferink, C., Peters, L., Hoekstra, F., Dam, G., Buijs, G., & Paulussen, T. (2006). Clustering of health-related behaviors and their determinants: Possible consequences for school health interventions. *Prevention Science*, 7(2), 127-149. doi: 10.1007/s11121-005-0021-2
- Wijga, A., & van den Berg, M. (2013). *Weerbaarheid en gezond gedrag: Een inventarisatie van interventies voor de jeugd*. Beeldhoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.

Bijlage 1 Feedbackverslag opdrachtgever

Naam opdrachtgever: Jopie Koens
Functie: Teamleider welzijn jeugd- en jongerenwerk
Organisatie: SMWO

Onderzoek doen naar de seksuele weerbaarheid van jongeren is geen eenvoudig onderwerp. Het vraagt veel van de onderzoeker om bruikbare informatie boven tafel te krijgen. Alle onderzoek vraagt zorgvuldigheid, maar in dit geval is dat extra belangrijk om dat het om een onderwerp waar niet iedereen even gemakkelijk over praat. Om jongeren te laten praten over de gevoelens, belevingen en ervaringen op het gebied van seksualiteit is vertrouwen van de jongeren van belang.

Juliette heeft goed haar oor te luister gelegd in de organisatie en gekeken welke thema's speelden waar zij haar onderzoek over wilde doen. Hier hebben we ook uitgebreid over gesproken samen om te kijken wat wenselijk, zinvol en haalbaar was. Het groeiende aantal individuele casussen op het gebied van seksuele weerbaarheid lieten zien dat er sprake is van een toenemend probleem. Omdat jongerenwerk werkt in het preventieve veld kun je daar nog veel doen om grote problemen te voorkomen, mits je de juiste interventies gebruikt. Op het gebied van seksuele weerbaarheid was bij het jongerenwerk afgelopen jaren niet voldoende kennis om voor alle groepen jongeren de juiste ondersteuning te kunnen bieden. Juliette heeft dit hiaat aangegrepen om te onderzoeken wat dan de door de jongeren gewenste methodieken/interventies zijn om te gebruiken. Met het jongerenwerk is goed afgestemd en gekeken wat mogelijk en wenselijk was in het onderzoek. De nieuwe wetgeving rondom de AVG gaf beperkingen. Er is steeds opnieuw gekeken wat mogelijk was en goed gekeken om de doelgroep wat niveau betreft zo breed mogelijk te houden. Het vinden van een respondentengroep die bereid is mee te werken is een heel mooi resultaat.

Terugkijkend op het proces kan gezegd worden dat Juliette het proces van het onderzoek heel netjes heeft gevolgd. Er is tijdens het onderzoek steeds tweewekelijks overleg geweest. Alle stappen zijn weloverwogen gemaakt en waar nodig aangescherpt. Juliette was bereid bij te sturen waar nodig en ging uit van het organisatiebelang. Het bijhouden van een logboek van alle gesprekken over wie en waarover inhoudelijk is gesproken en op welk moment deed ze netjes. Dat alle onderzoeksbeslissingen en wijzigingen betreffende het onderzoek genoteerd zijn in het logboek laat de zorgvuldigheid van dit onderzoek zien. Dit hele proces heeft geleid tot een heel mooi onderzoek wat waardevol is voor het jongerenwerk en SMWO.

Bij de conclusies zijn de onderverdeling naar behoefte aan ondersteuning van jongeren op het fysieke en niet fysieke deel en digitale en niet digitale wereld helder. De conclusie laat zien dat de wereld sterk is veranderd en dat de digitale wereld naast een verrijking ook nieuwe risico's met zich meebrengt en dat vooral kwetsbare jongeren hier zeer gevoelig voor zijn. Ook de openheid over seksualiteit blijkt er nog steeds niet echt te zijn. Jongeren krijgen wel de technische kant van seks op school mee en of thuis mee, maar daar stopt het dan ook meestal. Het taboe op praten over seksualiteit blijkt niet veel veranderd door de jaren maar de wens daarnaar is zichtbaar. De onzekerheid van jongeren is eigenlijk alleen maar toegenomen door Social Media. Door dit onderzoek krijg je een mooi inkijkje in de werkelijkheid van jongeren.

De aanbevelingen zijn een mooie mix van zeer bruikbare en vrijwel kosteloze interventies die aansluiten bij de verschillende behoeften aan informatie en ondersteuning. Wij gaan daar als organisatie zeker gebruik van maken de komende jaren. We zijn al gestart met het vergroten van de kennis van een aantal jongerenwerkers en dit onderzoek legitimeert ook om met vernieuwde interventies en methodieken aan de slag te gaan. Wij zijn het ook naar de respondenten verplicht om te laten zien dat hun bereidheid openlijk te spreken over hun seksualiteit tot een verandering leidt van de inzet van jongerenwerkers op dit thema.

Ik wil Juliette bedanken voor haar inzet om dit thema op te pakken en haar doorzettingsvermogen om alles rond te krijgen. Haar onderzoek is een mooie onderbouwing om de innovatie op dit thema binnen onze organisatie verder vorm te geven.

Handtekening opdrachtgever

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Juliette', is written over a horizontal line. The signature is stylized and cursive.

Bijlage 2 Topiclijst ten behoeve van interviews

Kernbegrippen	Topics	Sub-topics
Doelgroep	Ontwikkeltaken adolescentie	(Wat is) de positie ten opzichte van ouders
		(Hoe gaat de jongere om met) sociale contacten en vriendschappen
		(Vaardigheden en vragen met betrekking tot) Sociale media en internet
		(Persoonlijke beleving van) Intimiteit en seksualiteit
	Preventief jongerenwerk	(De met de jongerenwerker) Vertrouwensrelatie (Hulpverlenings-)vragen
Seksuele ontwikkeling	Seksuele weerbaarheid	Zelfvertrouwen
		Zelfbeeld
		Keuzes maken en hanteren
		Wensen (m.b.t. de seksuele weerbaarheid)
		Weerbare sociale omgeving
		Positieve beoordeling van grenzen
	Seksueel grensoverschrijdend gedrag	Persoonlijke beoordeling
		(Verantwoordelijkheid nemen voor) gevolgen van het gedrag
Voorlichtingsmogelijkheden	Methodiek het vlaggensysteem	Toestemming
		Gelijkwaardigheid
		Vrijwilligheid
		Leeftijdsadequaat
		Context adequaat
		Zelfrespect
	Methodiek Grils' Talk	Versterken van competenties
		Uitwisseling van persoonlijke ervaringen
		Overdracht van kennis
		Rechten
		Open communicatie
		Signalering van negatieve seksuele ervaringen
		Ontwikkelen van een positief zelfbeeld
	Methodiek Make a Move	Bevorderen seksuele gezondheid

		Vaardigheden ontwikkelen
		Discussies voeren
		Rollenspellen
		Reflectie
		Normen en waarden

Tabel 1: topiclijst interview

Bijlage 3 Transcript

Wie	Respondent 3
Datum	12-03-2019
Tijd	13:57
Plaats	Jeugdcentrum Goese-polder
Duur	33:53,59

Tabel 2: transcript 3

I: Hij gaat nu lopen dus dat is fijn. Welkom, fijn dat je aan het interview wilde meewerken. Kun je beginnen met de vraag of je een man of een vrouw bent?

R: Ik ben een man.

I: En wat is je leeftijd?

R: 18

I: Welke opleiding hebt gevolgd op school?

R: Ik ben laatst begonnen aan de beveiligingsopleiding. Daar ben ik na 4 maanden ongeveer mee gestopt want na 2 á 3 maanden gingen we stage lopen voor ongeveer 1,5 maand. En toen bleek dat je vooral voor de deur moest gaan staan met je handen achter je rug. En wachten tot er iets gaat gebeuren en dat dat beviel me niet en toen ben ik daarmee gestopt. Toen ben ik eigenlijk gaan werken. En na de vakantie wil ik starten aan het CIOS.

I: Wat fijn en wat goed dat je een nieuwe weg heb gekozen. Kun je me ook wat vertellen waar je op de basisschool heb gezeten?

R: Ik heb op basisschool het Kompas gezeten. Het was een Christelijke Basisschool. S'ochtends als je kwam ging je in een kring zitten en ging je bidden. Maar dat kwam vooral dat ik op die school zat omdat het 10/20 meter van mijn huis vandaan was, dus wel lekker dichtbij. Als de bel ging dan hoorde ik dat als ik in de woonkamer zat. Dus dan kun je lekker lang thuisblijven, nee maar dat was de reden dat het super dichtbij was.

I: Ik hoor je zeggen dat dat het vooral was omdat het dichtbij was maar hadden jullie van thuis uit ook een geloofsovertuiging?

R: Nee. Helemaal niks.

I: En hoe zag jouw buurt eruit kun je me daar wat meer over vertellen?

R: Ja... Ik denk dat vooral heel veel, ja mijn burens waren dan Marokkaans, maar voor de rest was de buurt heel Nederlands. Het was echt een dorpje. Je had wel in het dorpje zelf een Molukse wijk. Maar dat was een stukje verderop en daar wonen echt puur en alleen Molukkers. Maar mijn buurt was echt vooral Nederlands.

I: En kun je wat meer vertellen uit wat voor culturele achtergrond je komt?

R: Ouders die... uhm ... Mijn ouders waren toen ik een beetje jong was nog wel bij elkaar. Ja gewoon standaardgezin denk ik vader werkt en moeder werkt. Als vader en moeder langer willen werken

kwamen opa en oma langs en heel standaard zeg maar. Ik denk gewoon heel gemiddeld niets bijzonders.

I: Is alles bespreekbaar met je ouders of met je opa en oma?

R: Ja. Zeker.

I: Ook toen je twaalf of dertien jaar was?

R: Ja dat zeker.

I: Had je het gevoel dat je met alle vragen naar ze toe kon komen?

R: Ja zeker maar ik had wel de indruk dat ik iets sneller naar m'n vader ging daar naar m'n moeder.

I: Kun je me wat meer over vertellen hoe dat komt?

R: Nou ik heb het idee dat mijn vader, uhm... Ja m'n vader gaf minder snel straf. Minder hard straf zeg maar. Niet zoals mijn moeder, mijn vader gaf minder snel op mijn kop Ik kon meer bij hem maken. Dat is denk ik de reden waarom je sneller naar je vader optrekt, weet je wel als je vader minder snel boos op je wordt dan trek je toch meer naar diegene.

I: Hoe waren de regels bij jullie thuis of de grenzen?

R: Nou heel vrij. Ik wist mijn eigen grenzen wel. Tenminste dat dacht ik dan [GELACH]. Als enigste regel was dat je 's avonds om 8 uur thuis was. Maar dat wad dan ook echt om 8 uur thuis en dan moet je niet om half 9 thuis komen, dan had je wel een probleem. Maar voor de rest... Ja, ik wist mijn eigen grenzen wel heel erg. Tenminste dat dachten mijn vader en moeder dan [GELACH]. M'n moeder vertrouwde me daar dan ook wel in.

I: [GELACH] Wist je echt je eigen grenzen wel?

R: Ja, opzich wel hoor. Maar ik kon ook echt wel een rat zijn.

I: [GELACH] Maar was het bijvoorbeeld zo dat je moest aangeven waar je was of wat je aan het doen was?

R: Nee want ik had wat dat betreft wel een beetje dezelfde vriendengroep en mijn ouders wisten dus wel met wie ik was. Die kwamen vooral van de voetbal of bij ons van de basisschool en daar had je een schoolplein met een pingpongtafel, je had een basketbalpaal en je had een klein voetbalveldje. Dat was daar en aan de andere kant had je een speeltuin, 100 meter verderop was dat. In principe waren er natuurlijk nog geen telefoons, dus we konden niet bellen maar als je me zocht en had je me in principe wel binnen een half uurtje gevonden zeg maar.

I: En ik begreep dat je nog thuis woont. Moet je nu ook nog steeds niet aangeven waar je bebt?

R: Nee, ja... Mijn ouders weten meestal niet waar ik ben. Dat hoeft toch ook niet meer?

I: Je bent natuurlijk ook wat ouder [GELACH]. Je had het net even over je vriendengroep, kun je me wat meer vertellen over de vriendengroep waarmee je bent opgegroeid?

R: Nou mijn vriendengroep bestond eigenlijk altijd uit de mensen met wie ik voetbalde toen ik

vroeger voetbalde. Toen ging ik eigenlijk vooral om met die jongens van de voetbal. En toen ik naar JVOZ ging was het eigenlijk precies hetzelfde. Weet je, dan ga je met die jongens veel om en het voordeel was dat toen ik bij JVOZ zat, je op het Scheldemond moest zitten omdat je dan kon trainen 's ochtends en in een speciale klas kwam ook met de jongens die bij JVOZ zaten, dus mijn klasgenoten waren eigenlijk ook mijn teamgenoten. Vandaar was ik eigenlijk heel veel met de jongens van de voetbal altijd.

I: Ja want ik hoor je heel veel over jongens praten, trok jouw vriendengroep er met name op uit met alleen jongens op of gingen je ook met meisjes om?

R: Nou ja ik was vooral heel veel met jongens en in mijn geval ik had op mijn dertiende een vriendin dus ik was eigenlijk altijd met de jongens en als ik met meisjes was dat zeg dan mijn eigen vriendin.

I: Want ik hoor je zeggen vanaf m'n dertiende had ik al een vriendin. Dus je had al een relatie op je 13 de?

R: Relatie, Relatie? Verkering of zoiets, hoe noem je dat?

I: Ja, ja?

R: Ja, zoiets.

I: Kun je wel wat meer uitleggen hoe dat er toen voor jou uitzag?

R: ... Wat bedoel je?

I: Wat verstond je dan onder een relatie op je dertiende?

R: Ja eh, we vonden elkaar leuk en knap. Maar het is niet echt bijzonder weet je, want ja wat kan dat zijn als je dertien bent. Je zag elkaar af en toe maar dan nam zij een vriendin mee of ik een vriend. 't was niks super serieus zeg maar. Je verwacht niet dat het zeg maar toekomst heeft als je dertien bent.

I: Nee, Op dat moment kon je het dan bijvoorbeeld ook daarover hebben met je ouders, werd erover gepraat?

R: Nou ja bijvoorbeeld, ik voetbalde en voor ons voetbalde zij daar, mijn ouders kenden haar ook. En ze was ook veel bij mijn nicht, dus als ze die zagen lopen en dan liep zij er meestal bij dus vandaar kende ze d'r wel. En ik had gezegd dat ik verkering had met een meisje. Ja ik denk dat het voor hun ook niet echt super serieus was toen.

I: Maar besprak je ook wel eens met je ouders over als je bijvoorbeeld ergens over twijfelde in je relatie?

R: ... Uh, nou ja ik besprak wel wat met mijn vader maar toen was het niet echt serieus ofzo.

I: En hoe ziet dat er nu uit?

R: Nu heb ik geen relatie [GELACH]

I: Dus heb je wat meer vrijheid?

R: [GELACH] Zo kan je het wel noemen.

I: Heb je het dan ook wel eens met je ouders over als je een meisje leuk vindt?

R: Uh, dat heb ik niet zo vaak. Maar opzich kan ik dat gewoon bespreken met m'n ouders wanneer ik dat wil. Ze zijn niet echt van dat iets wel of niet mag.

I: Begrijp ik het dan goed dat je wel veel met je ouders kan bespreken?

R: Ja, zeker.

I: En hoe zag dat eruit met je vriendengroep? Kon je het met je vriendengroep bijvoorbeeld ook alles bespreken?

R: Ja met de vrienden gewoon lekker stoer doen toch.

I: En waren jullie dan respectvol over de meisjes?

R: Ja maar wel verschillend want in principe met die jongens van de voetbal waren we altijd heel respectvol over meisjes en kunnen we daar dan gewoon serieus over hebben. We maakten ze niet belachelijk ofzo. Dat waren we gewoon normaal. Maar met een andere vriend, aparte vrienden zeg maar. Niet van de voetbal. Dan wel on-respectvol over meisjes.

I: Kun je daar wat meer over vertellen?

R: Ja een voorbeeld waar we het veel over hadden was bijvoorbeeld een keer toen een vriend met een meisje buiten seks had gehad en z'n telefoon onder z'n jas had gelegd en opgenomen dat je haar zeg maar hoorde. En dat is een verschil, hij was best wel on-respectvol over meisjes. Ik heb achteraf het idee dat is daar misschien wel af en toe een beetje meeging. Niet qua daden maar gewoon qua het praten en zo. Met hem dan alleen, in die groep met de jongens van de voetbal niet, daar gewoon zoals ik ben.

I: Wat vond je van zoiets dat je vriend dat deed?

R: Ja eigenlijk vond ik dat echt niet kunnen maar toen heb ik er echt wel over gelachen.

I: Vond je het achteraf grensoverschrijdend?

R: Ja, dat zeker. Eigenlijk toen ook wel maar zei ik daar gewoon niks van.

I: Had je het gevoel dat je op dat moment je grenzen kon aan kon geven tegen hem?

R: Ja dat wel denk ik ... Ja dat wel, alleen ik vond het niet nodig of zo weet je wel. Misschien ook omdat ze vrienden van buiten de voetbal zijn en je niet dezelfde gesprekken wil hebben als met die jongens van de voetbal, dat is iets anders. Daar wil je andere dingen mee doen als met de jongens van de voetbal.

I: Kan je daar wat specifieker in zijn, want wat voor andere dingen bijvoorbeeld wilde je dan doen?

R: Vooral heel veel aan het voetballen en ja gewoon actief bezig zijn en met die andere vrienden ging ik ook gewoon een middag naar de Jumbo. Dan kochten we de goedkoopste eieren en dan gingen we gewoon eieren op ramen gooien. Je bent jong weet je wel?

I: Ja want ik hoorde je eerder zeggen: ik was wel in staat om mijn eigen grenzen aan te geven. Wat voor vaardigheden bezat jij dat je denkt dat je dat kon?

R: Nou ik was heel groot en heb best wel een beetje overgewicht.

I: Heb je ook wel eens te maken gehad met groepsdruk?

R: ...Ik weet niet echt... [KIJKT WEG]

I: Dat je iets moest doen wat je eigenlijk niet wilde?

R: Uh ja eigenlijk wel.

I: Kan je daar een voorbeeld van geven?

R: Nou, ja. Gewoon... Dat bijvoorbeeld je vrienden je zitten op te naaien om een meisje te zoenen en tja, dan wil ik niet achterblijven of zo en dan doe je dat wel.

I: Ook ondanks je zelfvertrouwen en overwicht?

R: Ja, leraren zeiden ook al tegen m'n ouder(s) dat als ik tegen iemand aan botste op een schoolplein dat die bij wijze van spreken 30 meter verder vloog. En dat kinderen best wel naar me opkeken en ja dat kon ook wel want ik ben wel groot ofzo voor mijn leeftijd en zwaar. Dus ik voelde me zelf wel sterk in mijn schoenen staan dat idee had ik ook wel zeg maar. Maar in je vriendengroep voel je je ook wel eens klein.

I: Want hoe zag jouw zelfvertrouwen er op dat moment uit?

R: Die was goed, ja wel hoog ja. Ik had niet het idee dat iemand iets bij mij kon doen.

I: Alleen je vriendengroep?

R: Ja, die wel.

I: Dankjewel voor de open antwoorden. Nu wil ik een stukje verder kijken, op wat voor leeftijd kreeg jij een mobiel?

R: Toen ik naar de middelbare school ging. Echt de eerste klas ik wou hem al eerder want toen hadden ook al kinderen in groep 8 een telefoon. En eh ik droeg wel altijd zeg maar kleding van de Jeans-Inn en mijn ouder(s) kleden mij ook best wel leuk aan. Maar de telefoon kreeg ik echt niet. Pas toen naar de middelbare school ging kreeg ik m'n eerste telefoon.

I: En waren daar op dat moment regels aan verbonden aan de telefoon?

R: Nee ik had een kaartje van 20 euro en ik kreeg één keer per maand een kaartje van 20 euro. Dan zet je dus op alleen dat was als je internette, ging dat van je 20 euro af. Je moest bellen, whatsapp had je toen niet. Ik kon wel SMS-en, allemaal van die 20 euro, dat ging supersnel op. Dus dan zat je zonder.

I: Ja, want had wel beschikking over internet?

R: Ook dat zat erop ja.

I: En vanaf toen nog niet over Whatsapp maar vanaf welke leeftijd had je beschikking sociale media dus bijvoorbeeld MSN?

R: Nou, MSN hadden we thuis sowieso wel want we hadden gewoon een computer staan. Het was al op de basisschool dat ik gewoon thuis op msn kon. Alleen wanneer het echt los ging denk ik was bij de Blackberry. Want toen de Blackberry in kwam. Want dan had je op een gegeven moment Ping. En dat was echt het moment dat je echt met iedereen gewoon onbeperkt heel de tijd kon praten, zeg maar. En ja, toen ging het toezicht van m'n ouders ook wel een beetje weg.

I: Oh ja?

R: Ja

I: Maar praatte je er op dat moment over met je ouders over wat er gaande was?

R: Nee want mijn ouders die waren wel heel vrij zeg maar, het was niet dat ze daar ook weer regels aan verbonden dat ze m'n telefoon controleren ofzo. Nee ze waren heel vrij en ze vertrouwden me ook. Dat ik mijn eigen grenzen aan weet te geven wat dat betreft is de opvoeding vrij maar je weet zelf wel wanneer het goed zit.

I: Vond je echt dat je je grens goed kon aangeven?

R: Dat liet ik in elk geval m'n ouders wel geloven ja [GELACH].

I: O, ja?

R: Ja, zo gaat dat toch? Dat heb jij toch ook zo gedaan?

I: [GELACH] Wie, weet. Maar ik ben nu meer benieuwd naar jou hoor. Hadden bijvoorbeeld regels jou wel geholpen in het bepalen van grenzen?

R: Hmm, ja dat denk ik wel. Maar wat ik al zij 'k was gewoon een grote jongen en gaf gewoon wel m'n grenzen aan.

I: Oké! Maar stel nou dat je ouders bijvoorbeeld wel meer grenzen en regels hadden gesteld. Had dat geholpen denk je?

R: Tja, misschien wel.

I: Ja, denk je?

R: Ja, ik had dan denk ik wel minder risico's genomen. Nu deed ik gewoon alles wat ik dacht dat kan wel, toch. Ik was niet echt bezig of het eigenlijk wel echt kon. Maar, ja zo was het niet. En had ik ook niet zoveel zin in gehad [GELACH].

I: Oké. Even naar weer wat anders hoor. Bij het gebruik van sociale media kun je ook te maken krijgen met Sexting, weet jij wat daaronder wordt verstaan?

R: Dat je foto's naar elkaar gaat sturen en zo?

I: Dat kan bijvoorbeeld. Heb je daar mee te maken gekregen?

R: Nee, maar dat komt denk ik wel omdat ik samen met m'n vriendin zat. En ja het is heel verschillend: die relatie, het allereerste deel toen ik 13 was neem ik niet serieus. Als je 14 bent, dan nam ik het super serieus. Word je dan weer iets ouder en kom je in de puberteit, ja dan denk je dat je 100 vriendinnen hebt en daarna neem je het weer super serieus en dat was eigenlijk echt weer een beetje in het begin in die periode dat ik dat wel heel serieus nam. Ik was echt met voetballen bezig en ik dacht dat ik profvoetballer zou worden en een vriendin was ik serieus en wat dat betreft had ik nooit meegemaakt van foto's versturen of krijgen.

I: En in je vriendengroep kregen die daar bijvoorbeeld wel mee te maken?

R: Ja, een vriend van mij die had op een gegeven moment een beetje een seksrelatie met iemand en die stuurde wel echt gewoon foto's naar elkaar zeg maar [GEGIECHEL].

I: O, ja?

R: Ja. Ze hadden geen relatie ofzo. Hij had geen vriendin maar hij wilde wel graag gewoon zijn behoefte doen dus hun hadden ze in principe gewoon ja een seksrelatie. Ze appten elkaar wanneer ze zin hadden, maar ze hadden niet echt een relatie. Maar zij deed het ook gewoon met anderen zeg maar en ze stuurden elkaar wel foto's [KIJKT WEG].

I: En dan praten je daarover of hoe zag het eruit of hield hij dat voor zichzelf?

R: Het is nooit naar buiten gekomen, dus hij hield het voor zichzelf. Er is nooit een foto van hem uitgekomen of een foto van haar. Ik wist wel dat de foto's er waren maar het is nooit verder gedeeld.

I: En hield hij het voor zichzelf op dat moment of praatte hij erover met jou?

R: Hij kon daar echt wel veel over praten [GELACH].

I: [GELACH] Waarom moet je daar zo over lachen?

R: Omdat het eigenlijk gewoon wel te ver ging, toch. Denk vooral aan de details.

I: Waarom denk je dat hij er toch veel met jou over praatte?

R: Niet alleen met mij.

I: Oh?

R: Nee, ja, je weet wel hoe dat gaat toch? Gewoon beetje stoer doen bij de vrienden. Hij liet het wel merken als hij weer seks had gehad.

I: Aan de hele vriendengroep?

R: Uhhu, Ja.

I: Had dat denk je alleen te maken met stoer doen?

R: Ja, dat zeker ...

I: Kan je daar wat meer over uitleggen? Waardoor komt dat volgens jou?

R: Ja, nee, ja. Er gewoon bij willen horen en iedereen laten weten wat je hebt. Dat zijn toch ook gewoon wel mannen onder elkaar.

I: Hoe heb je dat zelf ervaren? Was dat iets wat er gewoon bij hoorde?

R: Ja dat hoorde er gewoon bij. Dat is in iedere vriendengroep zo.

I: Ja, en hoe heb je dat zelf ervaren? Vond je dat bijvoorbeeld lastig of juist niet?

R: ... Ja, nee, ja. Hmm, dat is moeilijk. Het is iets waar ik niet echt over nadacht. Maar soms voelde je wel de druk of zo om erbij te horen zeg maar. Dat heeft iedereen wel, maar bij voetbal ging het toch voornamelijk wel om presteren. Je moest gewoon ook zorgen dat je scoorde [GELACH]. Net als bij de meisjes, maar dat lukte mij wel gewoon.

I: Oké, dankjewel. Ik wil nog even teruggaan naar je vriend. Want ik hoorde je zeggen: die hadden een seksrelatie. Er bestaat een verschil tussen intimiteit en seksualiteit, kun je me daar wat meer over uitleggen? Wat je er zelf onder verstaat bijvoorbeeld?

R: Ja ik denk dat seksualiteit puur bijvoorbeeld die jongen met een meisje neukt. Dat, dat meer seksualiteit is. En een echt een relatie heb je als je alles van elkaar weet en dat dat meer intimiteit is. Ik versta onder seksualiteit toch meer gewoon het even moeten doen omdat je zin hebt. Intimiteit is toch dat er waar meer gevoel bij komt kijken zeg maar dat je echt ook om diegene geeft.

I: We hebben het net ook even gehad over je zelfvertrouwen. Zou jij jezelf dan seksueel weerbaar noemen, dat je zegt van hè ik weet precies wat ik wil en...

R: Nee dat denk ik niet. Je kunt het beste eerlijk zijn. Ik heb tot nu toe maar met drie verschillende meisjes seks gehad. Dan doe je toch de dingen die je gewend bent. In principe experimenteer je wel een beetje. Alleen je weet wat de ander fijn vindt en dat doe je maar ik zeg niet dat ik alles al hebt geprobeerd weet je wel misschien heb ik over vijf jaar wel een heel andere manier en dat je er nu achter komt van wel een hele andere manier van oh dit is ook wel goed.

I: Dat is natuurlijk ook zo. Maar mag ik je vragen wat je verstaat onder seksuele weerbaarheid?

R: Uhh, ja dat je weet wat je wel en niet wil en hoe ver je kan gaan bij de ander?

I: En denk je dat je genoeg vaardig bent om in de toekomst om aan te geven wat je wel of niet zou willen daarin? Dat je zegt van nou stel we krijgen verzoek waar ik het helemaal niet mee eens ben. En dat je dan nee durft te zeggen?

R: Dat wel sowieso wel ja. Ja dat weet ik wel zeker. Als ik iets niet wil, dan gebeurt dat ook niet.

I: Vind jij dat in je omgeving die mensen dat ook zijn? De mensen met wie je omgaat; de jongens en meiden?

R: Ja die zijn dat ook wel. Zoals ik ze ken gewoon dan verwacht ik wel dat ze sowieso er wat van zeggen ja.

I: Heb je wel eens het van dichtbij meegemaakt dat mensen over de streep zijn gegaan? Dus dat ze iets hebben gedaan waar ze het niet mee eens zijn of mensen hebben overgehaald?

R: Nee. Nee. Nee ik heb dat niet.

I: Ook geen mensen overgehaald?

R: Nee, dat ook niet.

I: Op het moment als je daar nou mee te maken zou krijgen hoe denk je dat je daarop zou reageren?

R: Op dit moment?

I: Uhm, ja op dit moment.

I: Ja op dit moment zou ik er wel mee in gesprek gaan bijvoorbeeld. Daarin ben ik wel veranderd de afgelopen tijd. Ik denk als iemand zeg maar zoiets verteld dat we weer terugpakken heeft die jongen dat ie dat opgenomen weet je wel dan zou ik er wel heel anders wel reageren momenteel.

I: Wat maakt dat je daar nu anders op zou reageren dan toen?

R: Leeftijd denk ik. Toen was je jong en dan vind je alles leuk en spannend en doe je graag dingen die niet mogen en nu ben ik daar toch wel heel anders in.

I: Hoe had je dan denk je vroeger gereageerd?

R: Nou, dan had ik gewoon gelachen. Dat deed ik dan ook toch. Maar nu zou ik er meer wat van zeggen.

I: Had je denk je ander gereageerd als je dan meer grenzen en regels had gehad van je ouders?

R: Uhh, misschien wel ja... Hmm, weet ik eigenlijk niet hoor. Je bent toch gewoon jong. Maar mijn ouders lieten me wel echt vrij en wisten niet wat ik deed of dacht of zo.

I: Want wat is het moment waarop je vindt dat er sprake is van grensoverschrijdend gedrag?

R: Ja ik denk dat dat bij iedereen verschillend is weet je, jij kan iets grensoverschrijdend vinden wat ik bijvoorbeeld heel normaal vind. Dan is het anders maar zodra... .. Je hebt altijd met iemand anders te maken zeg maar met seks. Zodra de andere het niet oké vind, dan is dat grensoverschrijdend in dat geval. Maar dat betekent niet dat als ik iets met iemand anders doe die het goed vind, dat het niet grensoverschrijdend is want waarschijnlijk vind je het allebei oké. Maar zodra één van de twee het er niet mee eens is of het niet fijn vind dan is het al grensoverschrijdend gedrag.

I: Oké. Even terugkomend op je ouders was het zo dat dat ook bespreekbaar was, was het dat zij het daar met jou over hadden?

R: Nee ik heb nooit echt met m'n ouders gesprekken gehad over seks en hoe het moet en wat wel mag en wat niet mag of wat slim is om te doen. Dus heb ik eigenlijk nooit gehad. En ook op school niet, ik heb nooit seksuele voorlichting gehad. Nee.

I: Wat vond je daarvan?

R: Ja, misschien had ik er wel over willen praten. Maar is ook beetje ongemakkelijk met je ouders toch. Maar wist ook niet echt hoe ik dat gesprek moest openen. [GELACH]. Je gaat niet in een keer aan de tafel met de gehaktbal over seks met je vrienden, snap je?

I: Maar hoe ben jij achter dingen... Als je vragen had naar wie ging je of met wie besprak je dat?

R: Gewoon met je vriendengroep, weet je wel hoe alles werkt en zo. Maar ik denk dat het wel op een gegeven moment is dat je er niet persé les over moet krijgen om te weten hoe het moet. Sommigen dingen zijn logisch.

I: Hmm Hmm, Ja maar jij zegt ik vind dat logisch en ik besprak het met m'n vrienden. Maar waren d'r ook vragen die je had die je niet durfde te bespreken?

R: Nee. Ik ben altijd open. Het is niet dat ik dingen verberg ofzo. En internet was ook al beschikbaar.

I: Was het zo dat jij daar ook wel eens wat op opzocht?

R: ja natuurlijk, dat doet iedereen als je jong bent.

I: Ook vragen die je had?

R: [GEGIECHEL] nee, aan vragen nee niet echt. Niet dat ik aan google ging vragen; hoe doe je dit.. Nee nee nee nee nee nee.

I: Hmm, Hmm.

R: En je leerde gewoon van de filmpjes die je keek, je weet zelf ook wel welke dat zijn. Maar je ziet wel het een of het ander. Op filmpjes. Ja dat is wel het andere van internet. Onbewust leer je daar ook gewoon van. En ja die beatwoorden dan ook gewoon hoe je dingen moest doen en zo.

I: Ja oke, want gelijk daarop heb ik wel een vraag. Uhm, want, kijk op dat soort filmpjes zie je veel of je leert daar veel van, zoals je aangeeft... Toch? Maar je hebt ook wel verschil tussen intimiteit en seksualiteit, zoals je aangaf. Zie je in de filmpjes ook een verschil?

R: Ja, natuurlijk.

I: Oh, ja?

R: Ja daar kunnen ze ook echt wel te ver gaan, snap je? Dat doe je zelf niet of zo.

I: Maar wat zou je bijvoorbeeld dan verstaan onder fysiek grensoverschrijdend gedrag?

R: Ja is lastig. Ik ben zelf absoluut niet zo met super hard en zo. Als bijvoorbeeld wel in die filmpjes. Maar ik weet dat mensen het fijn vinden bijvoorbeeld als ze echt geslagen worden en zo. Die vrouwen vinden het zelf ook fijn. Ik vind dat veel te ver gaan eigenlijk maar ik vind het grensoverschrijdend gedrag. Maar die vrouwen vinden dat niet. Wat dat betreft is het heel erg lastig wanneer je het grensoverschrijdend gedrag noemt.

I: Ja want stel je zou dat verzoek krijgen van weet ik veel wat voor meisje, zou jij dan nee durven zeggen?

R: Ja want ik vind dat te ver gaan ja. Ook al vind zij het super fijn om geslagen te worden. Ik vind dat persoonlijk te ver gaan, ik zou dat niet doen.

I: Maar als je dan naar niet fysiek grensoverschrijdend gaat kijken hè. Wat zou je daaronder verstaan?

R: Ja het hoeft voor mij niet allemaal super netjes, maar er zijn inderdaad wel grenzen.

I: Hmhm, Want als je bijvoorbeeld, ik heb het nu over bijvoorbeeld als je disrespectvol praat over een meisje bij je vriendengroep. Vind je dat ook al grensoverschrijdend?

R: Het hoort er wel bij maar denk dat vrouwen precies hetzelfde zijn, weet je wel. Die hebben het er ook wel eens over mannen en zo. Nee ik denk dat dat je dat niet al te serieus moet nemen wat je onderling met je vriendengroep bespreekt.

I: Ja want zijn er wel momenten waarop je zegt van nou dit gaat gewoon te ver?

R: Ja als het super negatief is bij de vrienden waar ze bij is. Onrespectvol over je vriendin praten, ja dat vind ik dan wel grensoverschrijdend gedrag, maar dan is het een andere kant is het een stuk serieuzer want dan is zij erbij. Dan vind ik niet dat je het kan maken om.. Het is sowieso niet supergoed negatief te praten of honderd grapjes te maken van dingen die tussen jullie is. Maar met je vriendengroep kun je het anders opvatten. Weet je wel? Gewoon onderling en dan is het een andere situatie.

I: Zou je daar iets van durven zeggen?

R: Nee, zomaar zelf niet hoor. Dan moet daar ook gewoon wel een reden voor zijn. Maar dan moet ik gelijk terugdenken naar die keer in het jeugdcentrum. Weet jij dat ook nog? Dat dat zo uit de hand was gelopen [GELACH].

I: Toen met je vriendengroep bedoel je?

R: Ja

I: Wil je dat voor mij nog eens uitleggen?

R: Ja, nou toen was het gewoon uit de hand gelopen. Toen had een jongen uit de vriendengroep gewoon over zo een meisje gepraat en die meisjes gingen toen helemaal los op ons. En toen hebben Rajiv en jij ons allemaal aan tafel gezet.

I: En wat vond je daarvan? Hielp dat om er over te praten?

R: Ja, zeker. Was ook wel gewoon even nodig toen.

I: En gaat dat nu beter, denk je? Zou je nog zo een situatie kunnen hebben?

R: Nee we zijn gewoon wel wat ouder nu, toch? Denk het dus niet hoor.

I: Hé en je had het net ook heel even kort over het feit dat jij geen voorlichting heb gehad en dat je dat ook niet nodig vond. Maar stel dat je dat wel zou aanbieden vanuit het jongerenwerk wat zou je daar dan belangrijk vinden?

R: Uh vooral de basisdingen denk ik. Ja, natuurlijk het gebruik van een condoom, hoe gebruik je een condoom. Om terug te pakken op mijn eerste keer bijvoorbeeld. Toen waren we alleen thuis met mijn ex partner waar het net mee uit is. En ik pakte een condoom ik wist mijn god niet hoe dat ding werkte. Dus die viel ook af. want daar denk je niet over na en dan ga je gewoon door zonder maar achteraf gezien is dat super, super gevaarlijk en dat het gewoon de gevaren ervan en de gevolgen

daarvan van seks en ook wel sexting. Foto's vaak uitlekken en ik denk gewoon de standaard dingen. Van denken jullie niet belangrijk is om... Bovenop het meisje zitten of onderop en wat je dan voelt is niet belangrijk. Het is vooral belangrijk wat de impact is en dat de belangrijkste dingen zijn wat de gevolgen zijn.

I: En ik hoor je zeggen van hè dat zijn dingen, de elementen die heel belangrijk daaraan zijn maar op welke manier zou dat bijvoorbeeld aansluiten?

R: Ja, de voorlichting vorm heb je vaak in een groep. In elke groep zijn wel een paar grappenmakers, dus als je het in een groep doet bestaat de kans dat de grappenmakers de rest van de groep meenemen bijvoorbeeld waardoor de sfeer wat lacherig wordt en waardoor er weinig wordt opgestoken en het allemaal een beetje als een grapje wordt afgedaan. Wat dat betreft als je één op één of kleinere groepjes maakt, dat het dan meer binnenkomt. Werken in groepjes van vijf of zo weet je wel dat het een stuk meer binnenkomt dan dat je groepen van twintig of vijfentwintig voor je neus hebt.

I: En zeg je dan: je moet gewoon in gesprek of bereid een presentatie voor of doet op een hele andere manier? Wat zou denk je een goede vorm zijn?

R: Ja een PowerPointpresentatie. Ik denk dat dat wel ja.. met een paar filmpjes weet je wel. Misschien ook gewoon met een paar grappige filmpjes ertussen, dat je ziet hoe de condoom om de dingen gaat, dat ziet er misschien grappig uit maar dan heb je wel gelijk het beste beeld ervan.

I: Dus ik hoor je zeggen, humor is ook wel belangrijk?

R: Ja.

I: Wat zou nog meer belangrijk zijn op dat moment?

R: Vooral de kinderen ook heel veel aan het woord laten. Dat ze niet alleen maar aan 't luisteren zijn bijvoorbeeld. Dat je ze betreft met interactie met z'n allen dan heb je vaak dat ze wat meer geconcentreerd zijn als ze zelf ook actief mee mogen doen aan de presentatie.

I: En dan zou het bijvoorbeeld belangrijk zijn of het een man of een vrouw is die het op dat moment bespreekt met de kinderen of de jongeren?

R: Ja, nee, ja. Ik denk dat het wel prettig is om van man tot man te kunnen praten. Of juist met een vrouw hoe dingen voelen en zo. Van beide is wel fijn.

I: En ,et betrekking tot culturele achtergrond denk je dat dat belangrijk is om daar rekening mee te houden?

R: Ja weet je wat het is. Wat voor mij handiger zou zijn is dat je gewoon een Nederlander voor de groep zet want grotendeels de mensen van de groepen zijn natuurlijk Nederlands, logisch. Elke groep heeft wel aantal buitenlanders maar ik denk dat je het beste kan verbeelden met in iemand die hetzelfde is zeg maar. Als je een Marokkaan hebt die de prestatie doet, die is heel anders opgevoed dan ik.

I: Ja?

R: Ja, zeker.

I: Oké. Ik kom nog heel even terug op de vragen. Je zegt van; ik had bijvoorbeeld meer willen weten of wat dan ook over hoe condoom aandoen. aar zeg jij ook bijvoorbeeld ik had ook vragen over...uhm bijvoorbeeld je geaardheid?

R: Nee. Op zich was het allemaal wel oké. Ik zat natuurlijk in een sfeer met jongens die heel veel aan sport deden en zo en echt gewoon honderd procent hetero zijn zeg maar. Ik had nooit de twijfel bij een vriend van mij van of die wel, zeg maar de juiste geaardheid had, of die zich wel fijn voelde bij meiden en zo.

I: Want zat er in je vriendengroep iemand met een andere geaardheid?

R: Nee.

I: En op dit moment?

R: Nee.

I: Hoe kijk je daar tegenaan?

R: Open, ja ik ben daar zelf wat dat betreft heel open in. Ik heb ook altijd gezegd van als mijn zoon of dochter later thuiskomt die zegt van papa.. ik val niet meer op hetzelfde geslacht dat ik dat wel zou accepteren. Ik vind het wel best wel open.

I: Had jij het gevoel dat het ook geaccepteerd zou worden in je eigen gezin?

R: Ja, ja honderd procent want mijn moeder had wel wat twijfel bij mijn broer. Heel lang gehad. Het is niet zo, want hij is nu gewoon getrouwd met een met z'n vrouw dan nu. Alleen m'n moeder had dat voeger altijd wel heel lang gehad bij hem.

I: En besprak ze dat met hem?

R: Nou ze gaf wel van die grappige opmerkingen bij het eten en zo maar ik weet niet of ze hem één op één heeft gesproken. Maar ze zei het wel eens tegen mij van: weet jij of hij al een vriendin heeft? Dus ze vroeg het wel af en toe. Vragen zeg maar achter zijn rug aan mij of ik iets wist. Dus in die zin wel.

I: Ik denk dat we wel een beetje aan het afronden zijn zo. Heb jij nu nog iets toe te voegen waarvan je denkt dat is belangrijk?

R: Uhm, goede vraag ... Ja, nou ja, denk dat ik alles wel gezegd heb. Nee ik denk zelf dat het gewoon belangrijk is dat kinderen toch ook wel wat kennis meekrijgen van bijvoorbeeld een condoom omdoen en zo.

I: Oké, dankjewel. Heb jij nog vragen voor mij of voor de andere jongerenwerkers? Heb je het gevoel dat dit een onderwerp is die je kan bespreken met het team?

R: Ja, ik denk dat iedereen daar wel uhm.. Er zullen af en toe wel een paar grappige opmerkingen komen. Weet je wel van wie, Rajiv en Celino en zo. Maar ik denk wel dat het bespreekbaar is zeker. Iedereen zal daar open in zijn.

I: Nou gelukkig, dank je wel.

R: Jij, ook bedankt.